

SYNPUNKTER FRÅN SAMRÅD

- Arbetsprogram med tidtabell och
översikt över väsentliga frågor

På väg mot en ny vattenförvaltningsplan 2021

Västerhavets och
Södra Östersjöns vattendistrikt

1 Förord

Många har tyckt till om vad vattenmyndigheterna i Södra Östersjön och Västerhavet ska prioritera i kommande arbete, och hur nästa åtgärdsprogram för Sveriges vatten ska se ut. Närmare 150 myndigheter, organisationer, företag och andra aktörer har tagit chansen att påverka den kanske viktigaste uppgiften en myndighet kan ha: nämligen att ringa in hur alla, från statliga myndigheter till markägare, tillsammans ska bidra till bästa möjliga förvaltning av våra vatten. Sjöar, vattendrag, grundvatten och kustvatten har alla sina problem att hantera, men också stora värden att ta vara på.

I denna sammanställning redogör vattenmyndigheterna i Södra Östersjön och Västerhavet för synpunkterna som kommit in och de slutsatser vi drar av dem. Sammanställningen är godkänd av respektive vattendelegation i december 2018.

Det sex månader långa samrådet inom Södra Östersjöns och Västerhavets vattendistrikt handlade om två områden:

- Arbetsplan med tidtabell för vattenförvaltning fram till år 2021.
- En översikt över väsentliga frågor inför nästa förvaltningsplan och åtgärdsprogram.

Detta är viktiga hållpunkter i vattenarbetet som Sverige utför enligt EU:s vattendirektiv. Sveriges övriga vattendistrikt genomförde samtidigt samråd om arbetsplan med tidtabell, men väntar med samråd om översikt över väsentliga frågor till vintern 2018–2019.

Ett stort tack till alla som deltagit i samrådet och gett oss synpunkter på våra förslag. Synpunkterna är mycket värdefulla för det fortsatta vattenförvaltningsarbetet.

Kalmar och Göteborg, 29 januari 2019

Thomas Carlzon
Landshövding i Kalmar län

Ordförande för vattendelegationen
i Södra Östersjöns vattendistrikt

Anders Danielsson
Landshövding i Västra Götalands län

Ordförande för vattendelegationen
i Västerhavets vattendistrikt

Samråd - om vad?

Vattenmyndigheternas samråd rör två frågeställningar:
Arbetsprogram med tidtabell och Översikt över väsentliga frågor.

Samrådet gäller vattenförvaltning i Södra Östersjöns och Västerhavets vattendistrikt.

Varför samråd?

Samrådet genomförs för att alla som berörs ska kunna påverka vattenförvaltningsarbetet inför nästa förvaltningsplan och åtgärdsprogram. Dessa ska gälla under åren 2021–2027. Samrådet är en viktig hållpunkt i Sveriges åtaganden enligt EU:s vattendirektiv.

Samrådstid:

1 november 2017 – 30 april 2018.

Samrådssvaren sammanställs enligt gällande lagar:

5 kap 4 § förordning (2004:660) om förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön
(vattenförvaltningsförordningen),
5 kap. 4 § miljöbalken och
6 kap. 16 § miljöbalken

Vill du ta del av samrådssvar?

Uppge rätt diarienummer när du kontaktar vattenmyndigheterna.
Södra Östersjöns vattendistrikt vid Länsstyrelsen Kalmar län: 537-7891-2017,
Västerhavets vattendistrikt vid Länsstyrelsen Västra Götalands län: 537-35073-2017

Innehåll

1	Förord	1
	Innehåll.....	3
2	Sammanfattning.....	4
3	Bred inbjudan till samråd.....	5
	2.1 Flera samråd samtidigt	5
	2.2 Deltagare på samrådsmöten.....	5
	2.3 Många lämnade sina synpunkter	6
	2.4 Fler än de som fått direkt inbjudan har svarat	7
3	Hur hanterar vattenmyndigheterna alla synpunkter?	8
	3.1 De flesta synpunkter används i fortsatt arbete	8
	3.2 Synpunkter utanför vattenmyndigheternas ansvarsområde	8
	3.3 Urval av synpunkter	9
4	Synpunkter på Arbetsprogram med tidtabell	10
5	Synpunkter på Översikt över väsentliga frågor	13
	5.1 Synpunkter på prioriteringar för vattenarbetet	13
	5.2 Synpunkter på nästa åtgärdsprogram.....	17
	5.3 Synpunkter på effektiva åtgärder inom jordbruket	19
	5.4 Synpunkter på vandringshinder i distriktet	25
	5.5 Synpunkter på hur vattenbrist hanteras i kommande åtgärdsprogram.....	30
	5.6 Synpunkter på hur vattnets värde kan tydliggöras.....	34
	5.7 Synpunkter på avsnittet om nya miljögifter	36
6	Slutsatser inför framtida arbete	40
	6.1 Vattenmyndigheterna får stöd för vägen framåt	40
	Bilaga 1 – Aktörer som lämnat samrådssvar.....	42
	Bilaga 2 – Aktörer som fått samrådsdokument och inbjudan att lämna synpunkter	474

2 Sammanfattning

Under vintern 2018 hade vattenmyndigheterna i Södra Östersjön och Västerhavet, Sveriges två sydligaste distrikt, samråd om Arbetsprogram med tidtabell och Översikt över väsentliga frågor. Vattenmyndigheterna ordnade flera samrådsmöten i de båda distrikten och skickade ut samrådsdokument till alla myndigheter, kommuner och andra organisationer som berörs av vårt arbete. Samrådsdokumentet innehöll en rad frågeställningar som vi ville ha svar på. Flera vattenråd i distrikten anordnade också egna lokala möten där samrådsfrågorna diskuterades.

Den här sammanställningen är gemensam för de båda vattendistrikten och beskriver övergripande vilka synpunkter som har kommit in. Kapitel 4 och 5 innehåller ett representativt urval av synpunkter och vattenmyndigheternas kommentarer till dessa. I kapitel 6 sammanfattar vi vilka slutsatser vi drar av samrådssynpunkterna och hur detta kommer att användas i det kommande vattenförvaltningsarbetet.

Vattenmyndigheterna i Södra Östersjön och Västerhavet har fått nästan 3 000 unika synpunkter från 141 aktörer. Över hälften av svaren kommer från kommuner, se cirkeldiagrammet i figur 1. En lista över alla aktörer som bidragit med samrådssvar finns i bilaga 1.

Samrådssvar har kommit in från:

- 9 nationella myndigheter
- 9 länsstyrelser
- 72 kommuner
- 35 vattenråd och vattenvårdsförbund
- 4 VA-bolag
- 8 branschorganisationer
- 3 ideella organisationer
- 4 övriga (politiker, privatpersoner och miljösamverkan)

Bland svaren finns många konstruktiva förslag på prioriteringar eller arbetssätt som vattenmyndigheterna kommer att ha stor nytta av. Inte minst i det fortsatta arbetet med förvaltningsplan, åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer som ska beslutas i december 2021. Men även i vår samverkan med alla engagerade aktörer är samrådssvaren en bra grund för konkret samarbete för bättre vatten.

Vi konstaterar att:

- Samrådet har väckt stort engagemang.
- Väldigt många konstruktiva förslag har kommit in som pekar på konkreta förbättringsområden både utanför och inom vattenmyndigheternas ansvarsområde.
- Stor bredd bland de svarande ger en nyanserad bild av hur vattenförvaltning bör bedrivas och vad som behöver förbättras.
- Ett antal intressekonflikter har förtydligats och vi ser behov av att ytterligare tydliggöra och motivera de avvägningar som behöver göras inom sådana områden.
- Vattenrådets egna samrådsmöten och andra aktiviteter gav många innehållsrika samrådssvar.
- Många kommuner är engagerade och lyfter viktiga frågor
- Länsstyrelsernas medverkan är också mycket betydelsefull. Vi har förmedlat synpunkter från vattenråden och kommunerna till respektive län så att de kan arbeta vidare med synpunkterna på lokal nivå.

Rapporten innehåller ett urval av representativa, innovativa och intressanta synpunkter, och vattenmyndigheternas kommentarer kring dessa. Vissa synpunkter ligger utanför det som efterfrågades i samrådsdokumentet, eller utanför vattenmyndigheternas ansvarsområde. I vattenmyndigheternas fortsatta kontakter med andra myndigheter, organisationer och andra samhällsaktörer gör vi vårt bästa för att förmedla sådana synpunkter till rätt instans.

3 Bred inbjudan till samråd

Följande handlingar ingick i samrådsdokumentet:

- Arbetsprogram med tidtabell
- Översikt över väsentliga frågor

Samrådet kungjordes den 1 november 2017 i alla större dagstidningar i distriktet. Information om samrådet spreds via nyhetsbrev från vattenmyndigheterna i Södra Östersjön och Västerhavet, länsstyrelsernas och vattenmyndigheternas webbplatser samt på möten där aktörer som berörs av samrådet har deltagit. Information skickades också ut via e-post till samtliga kommuner och länsstyrelser samt en rad bransch- och intresseorganisationer, vattenråd, departement, med flera.

2.1 Flera samråd samtidigt

Parallellt med Södra Östersjöns och Västerhavets samråd har de tre övriga vattendistriktet Norra Östersjön, Bottenhavet och Bottenviken genomfört samråd om enbart Arbetsprogram med tidtabell. Dessa distrikt kommer att ha samråd om Översikt över väsentliga frågor under vintern 2019.

Samtliga fem vattendistrikt har också genomfört samråd om förslag till åtgärdsprogram för miljögifter under perioden 1 november 2017 till 30 april 2018.

Samrådsdokumentet har funnits tillgängligt i digital form på vattenmyndigheternas webbplats under hela samrådsperioden. Tryckta dokument skickades ut till nästan trehundra mottagare. En lista över alla mottagare finns i bilaga 2. Materialet har också funnits tillgängligt i tryckt form för andra intresserade hos samtliga länsstyrelser och kommuner i distriktet. De har också delats ut på samrådsmöten.

2.2 Deltagare på samrådsmöten

Vattenmyndigheterna ordnade fem samrådsmöten i de båda distriktet. De besöktes av totalt 192 personer, varav huvuddelen var från de tretton länsstyrelserna i distriktet. I tabell 1 redovisas alla samrådsmöten och antal deltagare.

Tabell 1. Samrådsmöten och deltagare

Ort, datum och vattendistrikt	Deltagande aktörer	Antal deltagare
Alvesta 24 januari SÖ	Länsstyrelser, kommuner, vattenråd och Svensk Vattenkraftförening	45
Oskarshamn 7 februari SÖ	Länsstyrelser, kommuner, vattenråd och Svensk Vattenkraftförening/ Smålands Vattenkraftförening	45
Skövde 7 februari VH	Länsstyrelser, kommuner, vattenråd/-förbund, privatpersoner, Miljösamverkan Östra Skaraborg och vattenkraftföreningar	28
Karlstad 9 februari VH	Länsstyrelser, kommuner, vattenråd/-förbund, Värmlands läns kalkningsförbund, vattenkraftföreningar och Svensk Vattenkraftförening	30
Göteborg 20 mars VH	Länsstyrelser, kommuner, vattenråd/-förbund, LRF och Gryaab	44

Tabellen visar hur många som deltog vid de samrådsmöten som vattenmyndigheterna ordnade och en sammanfattning av vilka aktörer deltagarna representerade.

Dessutom har 12 samrådsmöten anordnats av flera olika vattenråd i Södra Östersjöns distrikt. Dessa möten har hållits inom olika avrinningsområden och antalet deltagare varierade mellan 7 och 30. I Västerhavets distrikt ordnades två möten av vattenråden. Dessa möten har bidragit till många intressanta samrådsynpunkter med både övergripande och lokal koppling.

2.3 Många lämnade sina synpunkter

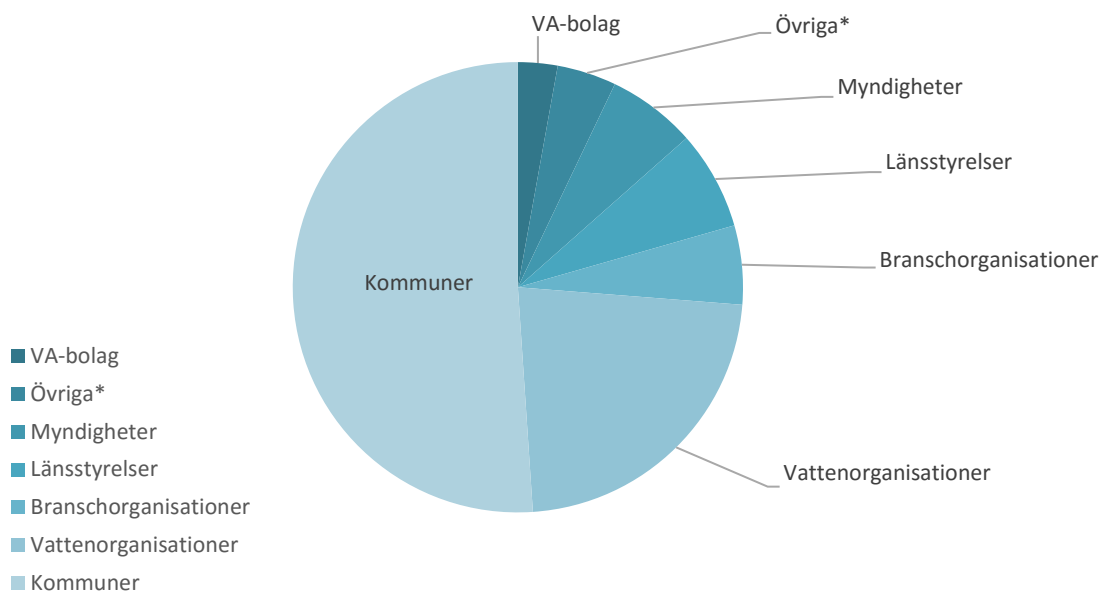
Fördelningen av samrådssvar mellan olika aktörsgrupper redovisas i tabell 2 och i figur 1.

Tabell 2. Samrådssvar fördelat per vattendistrikt och aktörsgrupp.

Aktörsgrupp	Totalt*	Södra Östersjön	Västerhavet
Nationella myndigheter	9	9	9
Länsstyrelser	9	6	6
Kommuner	72	37	47
Vattenråd och andra vattenorganisationer	35	15	17
Branschorganisationer	8	3	5
Ideella organisationer	3	2	3
Verksamhetsutövare (VA-bolag)	4	2	2
Politiker, privatpersoner, miljösamverkan	4	3	2

* Totalt antal hanterade samrådssvar. Samma aktör kan ha skickat svar till båda vattendistrikten, och länsstyrelser och kommuner kan tillhöra båda. Därför överensstämmer inte totalsumman med antalet svar per vattendistrikt.

141 samrådssvar - de flesta från kommuner och vattenorganisationer

Figur 1: Diagram som visar fördelningen av samrådssvar mellan alla olika aktörer som svarat. Hälften av svaren, 51 % kom från kommuner och en fjärdedel från vattenråd och andra vattenorganisationer.

* Övriga aktörer i diagrammet avser politiker, privatpersoner och ideella organisationer.

2.4 Fler än de som fått direkt inbjudan har svarat

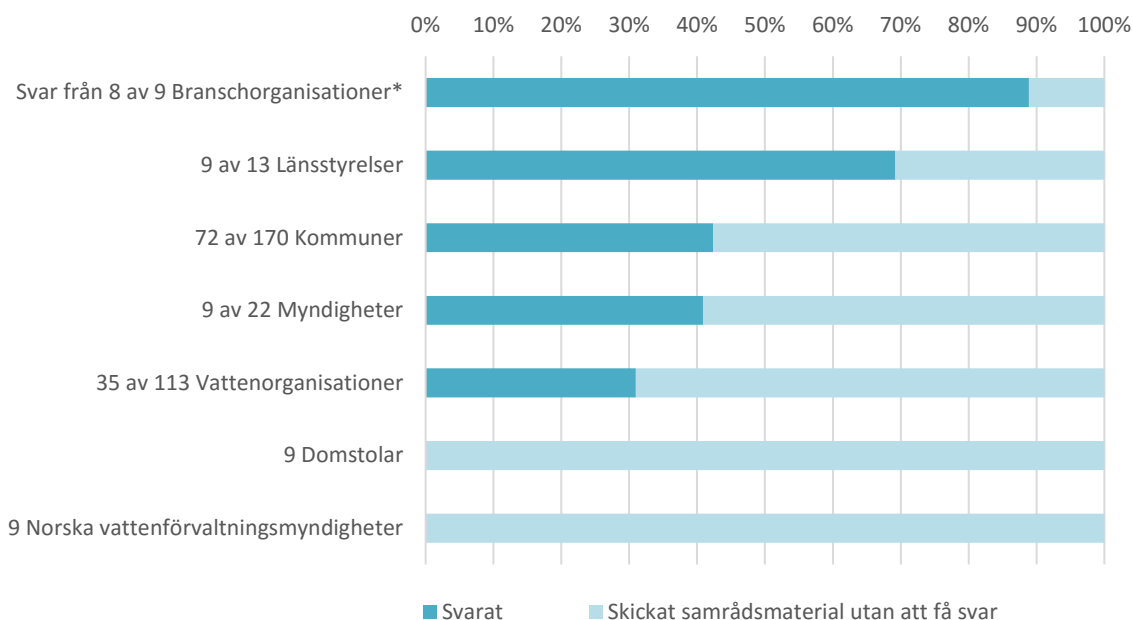
Totalt har 141 aktörer lämnat samrådssvar via webb-enkät eller e-post. Det innebär att cirka 40 % av de 345 åtgärdsmyndigheter, kommuner och vattenråd som vattenmyndigheterna bjudit in till samråd, har svarat. Svarsfrekvensen i olika aktörsgrupper framgår av figur 2.

Det är glädjande att flera VA-bolag, ideella organisationer och privatpersoner har svarat, trots att de varken fått någon riktad inbjudan till samrådsmöten eller fått samrådsmaterialet skickat till sig.

Inför nästa samråd år 2020 om förslag till nya förvaltningsplaner, åtgärdsprogram och miljö kvalitetsnormer strävar vi efter att förenkla svarsprocessen och sprida inbjudan i fler kanaler. Det hoppas vi ska ge resultat i form av ännu bredare medverkan, vilket alltid är ett viktigt syfte med vårt arbete.

Varje samrådssvar innehåller i regel många synpunkter. Sammanlagt har vattenmyndigheterna registrerat nästan 3 000 unika synpunkter. Ungefär 250 rör arbetsprogram med tidtabell, och cirka 2 750 rör översikt över väsentliga frågor.

Många svar, men inte från alla berörda aktörer

Figur 2: Diagrammet visar hur stor andel i procent som svarat på samrådet i förhållande till hur många som fått en riktad inbjudan med utskick av material. Nästan 70 % av de berörda länsstyrelserna har svarat, medan vi saknar svar från alla domstolar och norska motsvarigheterna till vattenmyndigheter som vi skickat samrådsmaterialet till.

Bilaga 1 innehåller en förteckning över alla aktörer som lämnat samrådssynpunkter. Samtliga svar finns registrerade i respektive länsstyrelses diarium. I bilaga 2 finns listan över samtliga aktörer som fått samrådsdokument skickade till sig tillsammans med en inbjudan att delta i samrådet.

3 Hur hanterar vattenmyndigheterna alla synpunkter?

Samråd om arbetsprogram och översikt över väsentliga frågor är till för att ge inriktning och ledning i det kommande arbetet med förvaltningsplan och åtgärdsprogram. Men själva samrådsdokumentet kommer inte att ändras utifrån inkomna synpunkter. Processen skiljer sig därmed från samråd om styrande dokument, som till exempel förslag till åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer, där synpunkterna kan leda till ändringar i den beslutade versionen av dokumenten.

I samrådsdokumentet ställde vattenmyndigheterna ett antal frågor om hur vi bör arbeta i fortsättningen med en rad olika arbetsområden. Svaren är alltså att betrakta som råd om hur vi ska hantera dessa. Hur vattenmyndigheterna tar hand om synpunkterna redovisas enbart i denna sammanställning. Många synpunkter lyfts fram och kommenteras här. Men även de som inte tas upp i rapporten kommer att komma till nytta för vattenmyndigheterna eller andra aktörer.

Vill du ta del av samrådsvar från en eller flera aktörer är du välkommen att kontakta vattenmyndigheten i ditt distrikt. Tänk på att ange rätt diarienummer – se faktarutan på sidan 2.

3.1 De flesta synpunkter används i fortsatt arbete

Synpunkter som rör båda vattendistriktet eller vattenförvaltningsarbetet i stort i Sverige hanteras gemensamt. I den mån distriktsspecifika synpunkter kommer in tar berörd vattenmyndighet hand om dessa.

Figur 3 på nästa sida visar principerna för hur vattenmyndigheterna hanterar synpunkterna.

De sorteras efter samrådsmaterialets frågeområden och frågeställningar. Därefter bedömer vattenmyndigheterna hur synpunkten bör hanteras, genom att kategorisera dem i ”hanteras” eller ”noteras”. Huvuddelen av alla synpunkter svarar på frågor som vi ställt i samrådsmaterialet. De hamnar i kategorin hanteras, och kommer därmed att användas på olika sätt i det kommande arbetet med förvaltningsplan, åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer.

Vissa blir också viktiga för kommande samhällsekonomisk analys eller för samverkan, kommunikation eller olika kartläggningar.

Synpunkter som rör vattenmyndigheternas arbete, men andra delar än det vi frågade efter i samrådsdokumentet noteras, men kommer inte att användas som underlag för till exempel åtgärdsprogrammet. Det kan till exempel handla om principer för statusklassning eller att en viss vattenförekomst bör prioriteras framför en annan.

Samtliga synpunkter från kommuner och vattenråd har förmedlats till aktuell länsstyrelse, som underlag för kommande samverkan och vidare arbete lokalt.

3.2 Synpunkter utanför vattenmyndigheternas ansvarsområde

Vattenmyndigheternas ansvarsområde är brett, men det finns frågor som är viktiga för ett effektivt vattenvårdsarbete som vattenmyndigheterna inte har ansvar för. I tidigare samråd har många synpunkter handlat om flera av dessa, till exempel finansiering av åtgärdsprogrammet och hur vattendirektivet implementerats i svensk lagstiftning.

Sedan dess har lagstiftningen förtydligats och på alla nivåer i samhället ser ansvariga myndigheter och verksamhetsutövare, i ökad utsträckning, till att skjuta till pengar som behövs för vattenförbättrande åtgärder. En hel del återstår förstås att lösa, inte minst när det gäller miljöövervakning och finansiering av åtgärder.

Genom ständigt pågående dialog och samarbete på olika nivåer i samhället bidrar vattenmyndigheterna till förbättringar, även utanför vårt eget ansvarsområde. Det kan handla om att bidra med eller efterfråga kunskap och data, eller att analysera och förklara vad konsekvenserna kan bli av olika beslut.

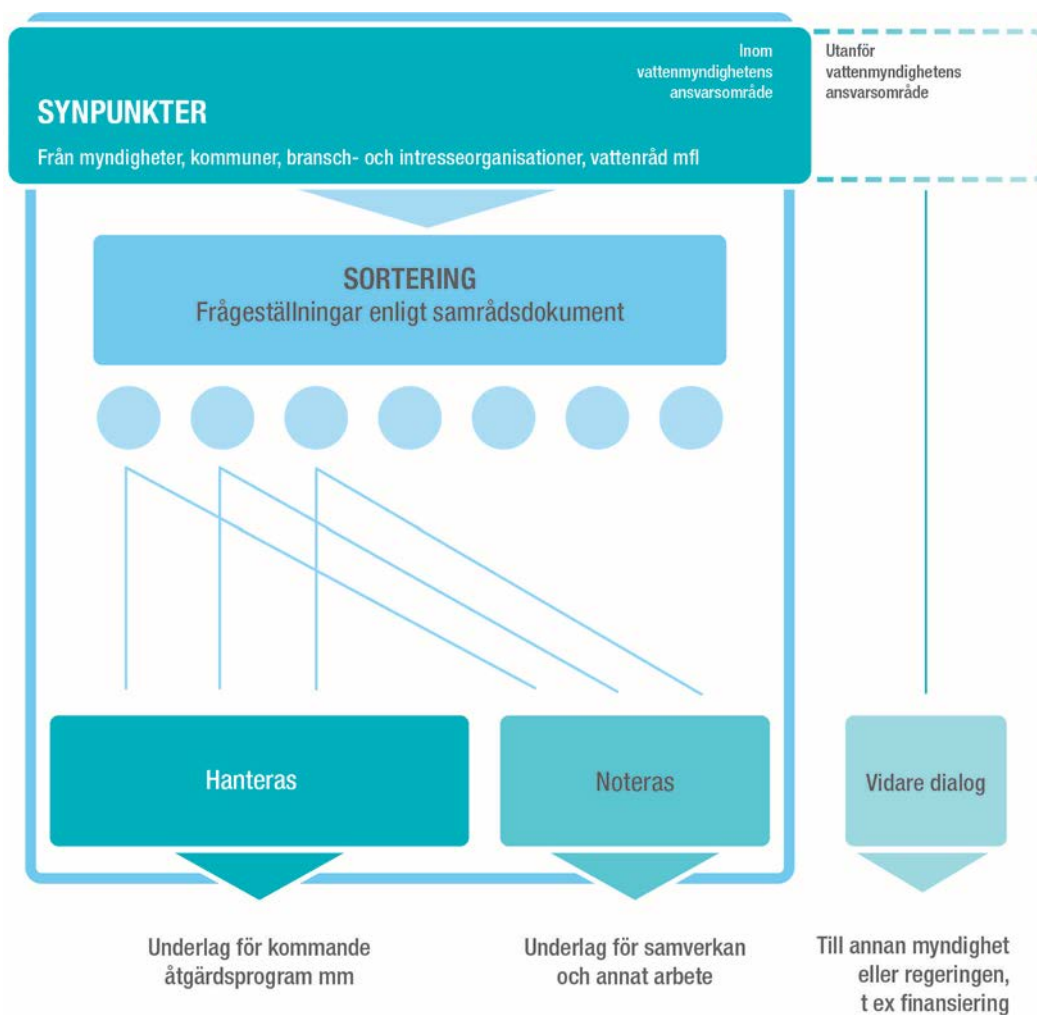
3.3 Urval av synpunkter

I kapitel 4 och 5 redovisas ett urval av synpunkterna och hur de används i kommande arbete. Rubrikerna i sammanställningen motsvarar de frågor som ställdes i samrådsdokumentet.

Urvalet innehåller även synpunkter som ligger utanför vattenmyndigheternas ansvarsområde.

Det förtjänar att påpekas att ett samråd inte är samma sak som en omröstning. Det kan vara intressant att se hur vanlig en viss synpunkt är, men i slutändan är det vattenmyndigheterna själva som avgör vilka synpunkter som ska, eller inte ska, beaktas när synpunkterna pekar åt olika håll. Det är till exempel i vissa frågor viktigare vad de tillsynsvägledande myndigheterna säger, än vad andra svarande som kanske inte ens är berörda, anser.

I grunden ligger naturligtvis gällande regelverk.

Figur 3. Övergripande process för hur samrådssynpunkterna tas om hand.

4 Synpunkter på Arbetsprogram med tidtabell

250

...unika synpunkter handlar om arbetsprogrammet

Här redovisas ett urval av de ca 250 synpunkter som gäller arbetsprogram med tidtabell. Vi har dels valt ut synpunkter som är särskilt intressanta och konstruktiva, dels sådana som är vanliga och representerar ett flertal svarande. Vi lyfter också fram synpunkter som är motstridiga, där några aktörer tycker så och andra så.

Synpunkter som på olika sätt är viktiga för vattenmyndigheternas kommande arbete kommenteras i kursiv stil.

Saknas någon information för att du eller din organisation ska kunna föra fram synpunkter? Vad i så fall?

Majoriteten av de svarande har ansett att det är tydligt när man kan påverka och hur. Några har påpekat att en del material som vattenmyndigheterna har, upplevs som svårläst och efterlyser texter som är lättare att förstå och ta till sig. Detta gäller även vattendatabasen Vatteninformationssystem Sverige (VISS).

Vattenmyndigheterna har tagit fram en serie förklarande broschyrer¹ där vattenförvaltning, miljökvalitetsnormer och åtgärdsarbete beskrivs närmare. Mer information om vattenförvaltningsarbetet under denna förvaltningscykel och vad som är aktuellt för tillfället finns på Vattenmyndigheternas webbplats.

I Vatteninformationssystem Sverige (VISS) presenteras omfattande och komplexa data. Det är en utmaning att göra informationen lättillgänglig så att även användare som inte har expertkunskaper kan ta till sig innehållet. Men VISS förbättras ständigt för att bli mer användarvänligt och funktionellt för flera olika syften och målgrupper. Vattenmyndigheterna samarbetar med Havs- och vattenmyndigheten (HaV), i arbetet med att utveckla databasen, som HaV är huvudman för. Användarråd, instruktionsfilmer, ordlistor och möjlighet att ställa frågor finns som funktioner i VISS och är några sätt att öka tillgängligheten.

Vilka samhällssektorer och målgrupper är viktigast för vattenmyndigheterna att möta?

Många vill ha mer lokal samverkan med till exempel lantbrukare, kraftverksägare och personer som jobbar med fysisk planering på kommuner. Flera påpekar att det behövs mer resurser till vattenmyndigheterna för att klara denna samverkan. Någon önskar att samverkansbidrag till vattenråden kunde betalas ut för fler än ett år i taget. Vattenråden vill också gärna ha mer stöttning i form av till exempel besök från vattenmyndigheterna.

Vattenmyndigheterna delar uppfattningen är att det är mycket viktigt med lokal och regional samverkan. I många fall är detta dock länsstyrelsens och kommunernas ansvar. Även vattenråden har en viktig roll i denna samverkan, men resurserna som vattenmyndigheterna kan betala ut är idag begränsande. Vi verkar för mer ekonomiskt stöd till vattenråden, men fleråriga bidrag är svårt att åstadkomma eftersom statens finansiering beslutas för ett år i taget. Besök hos vattenråden anser vi huvudsakligen bör vara länsstyrelsens uppgift.

¹ Skrifterna Tid för bättre vatten 2014, Verktyg för bättre vatten – Miljökvalitetsnormer 2016 och Åtgärder för bättre vatten 2017 finns under publikationer på vattenmyndigheternas webbplats www.vattenmyndigheterna.se.

Kommunernas samhällsplanerare har ofta tät kontakt med samhällsbyggnadsenheterna på "sin" länsstyrelse. Det pågår ett samarbete för att säkerställa att vattenförvaltningsfrågor finns med i denna samverkan. Samarbetet kan utvecklas ytterligare, vilket samrådet också pekar på.

Hur kan vi utveckla samverkansformerna ytterligare?

Sammanfattningsvis förefaller det som att man aldrig kan samverka för mycket. Många önskar tätare kontakt och lyfter att samordning mellan alla olika vattenaktörer är mycket viktigt. Flera instanser säger att den regionala samverkan behöver utvecklas ytterligare, bilda nätverk och jobba mer avrinningsområdesvis. Mycket har samordnats nationellt men samverkan behöver landa mer regionalt/lokalt. Att skapa tydliga kanaler för verksamheter och kommuner är viktigt. Inte nödvändigtvis genom att bygga ytterligare ett system, utan genom att samordna de system som finns och aktivt söka upp berörda. Många menar också att om kommuner, verksamhetsutövare och vattenråd ska kunna jobba med åtgärder så behöver underlaget vara lättillgängligt och lättförståeligt, allt från Vatteninformationssystem Sverige (VISS) till samrådsdokument. Kunskap och underlag bör finnas på lokal nivå och nära de som ska genomföra åtgärdsarbetet. Så är det inte alltid idag.

Bland andra Vänersborgs kommun ser gärna tätare kontakter och samråd mellan länsstyrelse och kommuner kring vattenförvaltning och tillämpning av miljö kvalitetsnormer. Varbergs kommun tipsar om att ett årligt forum med kommun, länsstyrelse och vattenmyndighet skulle kunna resultera i en gemensam åtgärdsrioritering. Oskarshamns kommun lyfter fram skogsbruket och ideella föreningar som viktiga samverkanspartners.

Vattenmyndigheterna instämmer i att samverkan med olika samhällssektorer är en central del av vattenförvaltningsarbetet. Under de kommande åren intensifierar vi samverkansarbetet med både myndigheter och andra aktörer inom olika samhällssektorer. Dessa aktörer har ansvar att i sin tur samverka inom sitt ansvarsområde och via sina kanaler.

Kronoberg påpekar också att det behövs bättre samordning mellan nationella myndigheter såsom Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket för att uppnå god ekologisk status. Exempelvis borde lokala naturvårdssatsningen (LONA), lokala vattenvårdsprojekt (LOVA) och landsbygdsprogrammet samordnas bättre så att markägare kan kunna söka dessa pengar och tilldelas utefter en prioriteringsordning. Kronoberg lyfter också vikten av att nationella databaser såsom svenska miljörapporteringsportalen (SMP), Miljöreda, Nationella databasen för sjöprovfiske och Svenskt elfiskeregister bör kunna samordnas med VISS. Likaså menar man att samarbetet med kommunerna behöver förbättras, så att uppgifter från deras tillsynsverksamhet som berör vattenförekomsternas ekologiska status enklare kan hämtas hem genom koppling till webbaserade system för ett få till ett effektivare arbete.

Vattenmyndigheterna fortsätter att identifiera områden där myndigheter eller system behöver samordnas mer. Vi har ett visst ansvar för samverkan som till exempel kan formuleras i åtgärdsprogrammet, men i övrigt kan vi bara förmedla behov och synpunkter till ansvariga. Vi driver också på utvecklingen av dataflöden och uppdaterar kontinuerligt olika kopplingar mellan databaser och VISS. Vi kommer också att undersöka möjligheten för kommuner att hämta ut relevanta data enklare. Vattenmyndigheterna undersöker möjligheterna för ett årligt forum enligt Varbergs förslag.

Även Lygnerns vattenråd lyfter vikten av att rollerna för Havs- och vattenmyndigheten, vattenmyndigheterna, länsstyrelserna, Naturvårdsverket och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap tydliggörs för att allmänhet, företag och även vattenrådets medlemmar lättare ska förstå hur det samlade vattenförvaltningsarbetet sker. Vattenrådet pekar också på att vattenrådets roll och värde behöver tydliggöras, då detta kan vara en bra kraft i arbetet med

miljökvalitetsnormerna (MKN) för vatten. Vattenråden borde också erbjudas återkommande utbildningsinsatser kring vattenförvaltning, samhällsplanering, ekologi med mera.

Lantbrukarnas Riksförbund, LRF Kristinehamns kommungrupp lyfter att vattenmyndigheterna behöver söka upp markägare som kommer bli berörda. Att tro att alla lantbrukare själva ska ha koll på detta är inte rimligt, då ett lantbruk har så många andra frågor att bevaka än bara MKN i vatten.

Kungälv kommun säger att beslutande politiker på alla nivåer måste informeras och involveras mycket mer, annars kommer åtgärdsarbetet i stort att avstanna. Därför måste vattenmyndigheterna ta på sig en större roll i detta arbete och inte lägga det på kommunala tjänstemän.

Vattenmyndigheterna arbetar ständigt för att involvera berörda aktörer i vattenförvaltningsarbetet, men i praktiken är det omöjligt att nå ut direkt till varje enskild verksamhetsutövare eller privatperson. Vi försöker därför sprida information om vårt arbete och tillgängliggöra samrådsmaterial via flera olika kanaler. För att nå verksamhetsutövare och en intresserad allmänhet använder vi framförallt vår webbplats www.vattenmyndigheterna.se samt kontakter via länsstyrelser, kommuner, vattenråd samt regionala och lokala bransch- och intresseorganisationer.

Övriga synpunkter på arbetsprogram med tidtabell

Flera instanser, bland andra Riksantikvarieämbetet, lyfter upp kulturmiljöfrågorna. Kulturmiljöer berörs av de tusentals åtgärder som behövs för att uppfylla miljökvalitetsnormerna. Mot bakgrund av detta borde kulturmiljöer och hur de hanteras vara väsentliga vattenförvaltningsfrågor.

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) vill uppmärksamma vattenmyndigheterna på att kunskapsunderlag om kulturmiljöer vid vatten behöver tas fram för miljöer där det behöver vidtas åtgärder för att uppnå miljökvalitetsnormerna. RAÄ föreslår också att statusklassning och beslut om miljökvalitetsnormer bör kunna ske fortlöpande inom förvaltningsperioden.

Vattenmyndigheterna i Södra Östersjön och Västerhavet instämmer i att kunskaperna om kulturmiljövärden vid vatten behöver öka och har under flera år bidragit ekonomisk och administrativt i olika projekt med detta syfte. I regeringsuppdraget om undantag ska vattenmyndigheterna utreda om kulturmiljövärden kan vara grund för att klassa vattenförekomster som kraftigt modifierade vatten (KMV). Vattenmyndigheterna välkomnar en dialog med Riksantikvarieämbetet i denna fråga eftersom deras expertis behövs för att göra korrekta avvägningar.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) påpekar att vattenförvaltningsåtgärder bör vägas mot andra angelägna åtgärder.

Avvägning mot olika samhällsintressen sker när vattenmyndigheterna fastställer miljökvalitetsnormer och när åtgärderna utformas. Vattenmyndigheterna kommer att ha flera möten med MSB för att identifiera samordning och eventuella konfliktområden avseende översvämningdirektivet och vattendirektivet.

5 Synpunkter på Översikt över väsentliga frågor

Här redovisas ett urval av de drygt 2 750 synpunkter som gäller översikt över väsentliga frågor. Vattenmyndigheterna har valt ut dels särskilt intressanta synpunkter, dels sådana som är vanliga och representerar ett flertal svarande. Vi lyfter också fram synpunkter som är motstridiga, där några aktörer tycker så och andra så.

Synpunkter som på olika sätt är viktiga för vattenmyndigheternas kommande arbete kommenteras i kursiv stil.

5.1 Synpunkter på prioriteringar för vattenarbetet

550 ...unika synpunkter handlar om prioriteringar

Eftersom vattenförekomsterna ofta sträcker sig igenom flera kommuner och län så är det viktigt att alla parter samarbetar för att få bästa effekt. Då är det bra om man gör samma prioriteringar. Stödet från vattenmyndigheterna bör inriktas för att möta olika aktörers behov. Därför har vattenmyndigheterna för Västerhavet och Södra Östersjön ställt frågan om hur vattenarbetet bör prioriteras.

Tabell 3. Antal svarande som valt de olika prioriteringsalternativen

Prioriteringsgrund – alternativ som listades i samrådsmaterialet	Antal svar
Skydd av tillgång och kvalitet för dricksvatten	58
Utpekade skyddade områden: Natura 2000, värdefulla vatten och särskilt värdefulla vatten	34
Uppfylla Sveriges miljö kvalitetsmål	30
Åtgärder mot prioriterade ämnen	22
Vattenberoende samhällsviktig verksamhet	14
Vattenberoende näringsverksamhet av nationell betydelse	11
Vattenberoende näringsverksamhet av regional betydelse	9
Uppfylla internationella avtal	4
Annan prioriteringsgrund eller anser att prioritering är omöjlig	71

Tabell 3 visar att de flesta svarande anser att det viktigaste är att prioritera dricksvatten i det kommande vattenförvaltningsarbetet. Men många svarar istället att lagstifningen ställer krav på att alla miljöproblem i vatten ska lösas och att det därmed är omöjligt att göra denna prioritering.

Vilka vattenförekomster ska prioriteras och finns det någon annan prioriteringsgrund som är ännu viktigare?

Här kan man konstatera att åsikterna är många och olika. Några vill prioritera de bästa vattenförekomsterna, medan andra tvärtom vill starta i de värst utsatta vattenförekomsterna. Ytterligare några påpekar att vattendirektivet inte tillåter att man prioriterar bort något. De flesta är dock överens om att man bör ta ett helhetsgrepp över ett avrinningsområde.

Många som svarat lyfter fram olika sätt att göra prioriteringar i vattenförvaltningsarbetet, men inte alla. Svedala kommun menar tvärtom att åtgärder behövs i alla vatten i kommunen på grund av övergödning. Ingen prioritering kan göras, menar man.

Sveriges geologiska undersökning håller med: Sverige har åtagit sig att uppfylla kraven i vattendirektivet och grundvattendirektivet. Det går inte att prioritera bort frågor som ligger inom ramen för lagstiftningen eller internationella åtaganden.

Länsstyrelsen Skåne menar att de centrala myndigheterna tillsammans med vattenmyndigheterna ska göra en prioritering av hela Sveriges vattenförekomster utifrån geografi, juridiska förutsättningar och påverkanskällor.

Flera kommuner och vattenråd, bland andra Alingsås och Tranemo kommun och Sävås vattenråd, lyfter Sveriges miljö kvalitetsmål som viktigaste prioriteringsgrund. Varbergs kommun utvecklar resonemanget: Det övergripande målet för åtgärdsprogrammet bör vara att uppfylla de nationella miljömålen, inom vilka till exempel skydd av tillgång och kvalitet för dricksvatten och åtgärder mot prioriterade ämnen ingår. På kommunal nivå kan den inbördes prioriteringen i vissa fall se annorlunda ut utifrån lokala förhållanden och åtgärder bör därmed anpassas därefter.

Vatten & Miljö i Väst AB föreslår att de nationella åtgärderna kan brytas ner till regionala och lokala mål, enligt samma princip som miljömålen. Göta Älvs vattenråd tycker däremot tvärtom, att Sveriges miljömål inte ger mycket vägledning när man ska prioritera mellan olika vattenförekomster.

Svensk Vattenkraftförening menar att prioriteringar och avvägningar måste börja med att vattenmyndigheterna fullt ut tillämpar klassning av kraftigt modifierade vatten och utnyttjar alla undantagsmöjligheter som mindre strängt kvalitetskrav och försämrings-förbudet medger.

Vissa kommuner och vattenråd lämnar också förslag på lokala prioriteringar för olika vatten. Det gäller till exempel Kristinehamns, Herrljunga och Ulricehamns kommuner, Ätråns, Övre Motala ströms och Ringsjöns vattenråd. Några pekar på specifika åtgärder som bör prioriteras framför andra. Till exempel anser länsstyrelsen i Kronobergs län att fria vandringsvägar är viktigast, medan Sävås och Norra Möres vattenråd vill prioritera åtgärder mot invasiva arter eller mikroplaster.

Prioritera effektivitet – på olika sätt

Jordbruksverket skriver att vattenmyndigheterna bör prioritera de vattenförekomster där åtgärderna ger störst miljönytta till lägst kostnad, med minst negativ påverkan på konkurrerande mål. Åtgärderna ska vara praktiskt möjliga att genomföra under den aktuella perioden och det ska finnas förutsättningar att finansiera dem. Jordbruksverket föreslår också att vattenförekomster som saknar förutsättningar att nå god ekologisk status till 2027 ska prioriteras när det gäller att fastställa kraftigt modifierade vatten och undantag. Gullspångsälvens och Segeåns vattenråd och vattenvårdsförbund vill se att åtgärder som gör störst miljönytta ska prioriteras. Kalmar kommun menar också att åtgärder som ger bäst effekt per investerad krona väljas först.

I vissa fall pekar synpunkterna åt rakt motsatt håll. Svensk Vattenkraftförening föreslår till exempel att man i första läget ska hantera vattenförekomster som ligger nära att uppnå god ekologisk status eller god ekologisk potential. Där är åtgärdsbehovet minst. Viskans vattenråd vill istället prioritera områden där det finns engagemang och Tidans vattenråd instämmer genom att föreslå att man börjar med de åtgärder som är accepterade och lätta att genomföra.

Vi kan se att olika instanser tycker väldigt olika. Vissa vill prioritera vattenförekomster som har minst miljöproblem och har nära till att uppnå god status eller god ekologisk potential. Andra svarar att de mest belastade vattenförekomsterna ska prioriteras. Det är vattenförekomster med sämre än god status som ska åtgärdas och arbetet med prioritering och avvägningar vid fastställande av miljö kvalitetsnormer skall göras enligt gällande lagstiftning. Vissa vattenförekomster kommer att undantas från kravet om god status och arbetet med att identifiera dessa pågår inom regeringsuppdraget för undantag. Vattenmyndigheterna behöver i vissa fall invänta vägledning innan vi kan gå vidare.

Dricksvatten

Dricksvattenförsörjning är något som många, särskilt kommuner, anser vara det viktigaste att prioritera. Bland dessa finns Eslövs, Lidköping, Motala, Tjörn, Norrköping, Olofström, Vaggeryd, Vetlanda, Vimmerby, Älmhults och Hultsfreds kommuner.

Sveriges geologiska undersökning konstaterar också att det är svårt att prioritera bland olika vattenutmaningar då arbetet styrs av lagstiftning och internationella överenskommelser, men förespråkar ändå att skyddet av dricksvatten bör vara en stark prioriteringsgrund för vattenförvaltares arbete med grundvattenfrågor.

Hässleholms kommun och Trafikverket menar att grundvattenskydd måste ges högre prioritet, och påminner om kravet att status i en vattenförekomst inte får försämrats. Det bör vara samma prioritet att skydda vatten med god status som att göra åtgärder för att förbättra de vatten som har sämre status.

Göteborgs stad och Göta Älvs vattenråd påminner om att vi bör prioritera enligt vattenförvaltningsförordningen. I arbetet med miljö kvalitetsnormer för vatten bör miljögifter få prioritet bland miljöproblemen. Man ser också gärna att mikrobiologisk status införs som en ny miljö kvalitetsnorm för att bidra till ytterligare skydd för dricksvattnet. Normen skulle också kunna kopplas till bedömning av badvattenkvalitet.

Vattenmyndigheterna ser över våra möjligheter till prioriteringar i det befintliga och kommande regelverket. För Södra Östersjöns distrikt har vattenförsörjningsfrågor redan hög prioritet. Då vi ser att dricksvattenförsörjningen, det allra viktigaste för samhället, ibland är i riskzonen ser vi stöd i samråds svaren att prioritera denna fråga ytterligare. Arbetet med prioritering och avvägningar ska göras inom ramen för gällande lagstiftning men när det finns möjlighet att börja med olika områden drar vi slutsatsen att vi får stöd i att välja dricksvattenrelaterade frågor och frågor som kopplar till skyddade och värdefull natur.

Vattenmyndigheterna anser också att kunskapen om miljögifter behöver öka (se även kapitel 5.7) och att mikrobiologiska parametrar är mycket viktiga för bedömning av dricks- och badvattenkvalitet. Men vilka typer av miljö kvalitetsnormer som ska fastställas råder inte vattenmyndigheterna över, utan det sker enligt gällande lagstiftning.

Naturvärden

Vikten av att prioritera värdefulla vatten och vatten i Natura 2000-områden lyfts av många. Trafikverket skriver att ”dessa vatten utgör en fundamental förutsättning för en långsiktigt hållbar värld. Att skydda dessa vatten mot förorening, negativ påverkan på flöden, nivåer, kontinuitet eller kvantitet för att långsiktigt säkra deras värden bör ha högsta prioritet.”

Skogsstyrelsen vill att vatten med högst biologisk mångfald ska ges högsta prioritet. De föreslår en rangordning: ”Högsta prioritet ska vara vatten inom Natura 2000, eller de som är utpekade som nationellt eller regionalt värdefulla. Vattenförekomster som har måttlig status på grund av fysisk påverkan, men med möjlighet att nå god ekologisk status till 2027 bör vara andra prioritet. Därefter bör man välja vattenförekomster utifrån vilka värden som finns och åtgärdernas kostnadseffektivitet”. De menar också att ”Exempelvis kan en åtgärd i ett kraftigt modifierat vattendrag ge stor effekt på biologisk mångfald, men kosta väldigt mycket och innefatta en juridisk process. Då kan det vara mer kostnadseffektivt att lägga resurser på ett annat vattendrag som man kan åtgärda för en låg kostnad men som ändå ger en viss positiv effekt på biologisk mångfald. I grunden avgörs allt med vilka resurser som finns att tillgå. Sedan bör man fortsätta att åtgärda andra vattenförekomster i samma avrinningsområden som valts ut enligt ovan.”

Ronneby kommun anser också att vattendrag med höga biologiska värden, Natura 2000-områden och vattendrag med värdefullt fiske bör prioriteras. Fylleåns vattenråd håller med om att Natura 2000-områden ska prioriteras, liksom länsstyrelserna i Kalmar och Jönköping. Hässleholms kommun vill att icke-försämrings-kravet för att skydda vatten med god status bör prioriteras lika högt som åtgärder för att förbättra de vatten som har sämre status.

Sportfiskarna anser att fokus bör läggas på vattenförekomster med skyddsvärda arter och stammar av havsvandrande fisk. De lyfter också fram att arbetet med skydds-zoner och markavvattningsföretag är viktigt och att potentialen för utveckling av andra näringar såsom naturturism och sportfiske bör kunna vara en prioriteringsgrund.

Lomma kommun påpekar att inlandskommunernas vattenarbete tydligare måste kopplas till deras påverkan på havsmiljön.

Att ta hänsyn till olika regelverk för skydd av biotoper och arter är ett pågående arbete som vattenmyndigheterna gör inför nästa åtgärdsprogram. Förutsättningarna för tillämpningen av N2000-regelverket ihop med miljö kvalitetsnormer för vatten är under utredning i ett särskilt regeringsuppdrag som ska slutredovisas senast 2020.

Övriga synpunkter

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) hävdar att åtgärdsprogrammen måste vara politiskt förankrade. De upplever att vattenmyndigheternas förslag till åtgärder saknar politiska avvägningar. LRF Kristianstad vill att livsmedelsstrategin ska vara en prioriteringsgrund med tanke på lantbrukets betydelse för livsmedelsförsörjningen.

Vattenmyndigheterna tillämpar ett politiskt beslutat regelverk och anser att nuvarande åtgärdsprogram är politiskt förankrat på högsta nivå i och med regeringens prövning och beslut 2016-10-06. Det kan dock vara svårt att hantera olika nationella strategier som inte alltid är avstämde med varandra samtidigt som både EU-direktiv och svenska lagstiftning efterlevs. På lokalpolitisk nivå behöver förankringen öka och för detta planerar vattenmyndigheterna olika insatser som till exempel särskild information till nya politiker efter 2018 års val.

Klimatanpassning och klimatfrågan lyfts av Mölndals stad: ”Samhället står inför stora klimatförändringar och där skulle fokus kunna ligga”.

Göteborgs stad önskar utökad hjälp och stöd från vattenmyndigheterna när det gäller miljö kvalitetsnormer (MKN) för vatten i kommunernas fysiska planering. Då kan bättre hänsyn tas till MKN för vatten i kommunernas översikts- och detaljplaner.

Vattenmyndigheterna instämmer i att klimatförändringar kan komma att påverka såväl vattenkvantitet som kvalitet. Vi ser över möjligheterna att låta dessa frågor påverka kommande beslut. Förebyggande åtgärder inom exempelvis kommunala planer är en viktig del.

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) saknar en hänvisning till gällande regelverk, vilket de antar kan leda till missförstånd.

Havs- och vattenmyndigheten saknar i flera fall hänvisningar till gällande svensk lagstiftning i beskrivningen av genomförandet av vattenförvaltningsarbetet, men konstaterar att vattenmyndigheterna däremot hänvisar till HaVs vägledning och EU-vägledningar. Vad gäller frågorna som vattenmyndigheterna vill ha svar på anser HaV att formuleringarna av frågorna ibland är missledande då frågorna saknar koppling till gällande lagstiftning. Det kan då uppfattas som att det går att godtyckligt formulera ett åtgärdsprogram och prioritera åtgärder samt att det kan uppfattas som om rådande miljö kvalitetsnormer inte behöver följas.

Vattenmyndigheternas arbete utförs alltid inom lagarnas ramar, men i samrådsmaterialet valde vi avsiktligt att utelämna laghänvisningar till förmån för läsbarheten. I våra beslutsdokument har vi alltid tydliga hänvisningar till regelverket liksom i dialoger med berörda myndigheter och i andra sammanhang där vi bedömer att det behövs. I denna rapport finns laghänvisningar i faktabeskrivningen på omslagets insida.

5.2 Synpunkter på nästa åtgärdsprogram

600

...unika synpunkter handlar om nästa åtgärdsprogram

Ska nästa åtgärdsprogram vara regionalt anpassat eller lika i hela landet?

Ett sextiotial aktörer har svarat att nästa åtgärdsprogram bör vara mer regionalt anpassat. 33 av dessa är kommuner, och 16 är vattenråd eller andra vattenorganisationer, det vill säga lokala och regionala aktörer. Flera aktörer föreslår dock att själva åtgärdsprogrammet ska vara lika för hela landet, men att det sedan, i olika former av lokala åtgärdsprogram, behöver anpassas till regionala och lokala förhållanden.

Säveåns vattenråd skriver till exempel att ”åtgärdsprogrammet bör vara lika i landet eftersom det borde förenkla arbetet med att beskriva åtgärder riktade till län respektive kommuner. Dessa bör sedan anpassas regionalt och lokalt av länsstyrelser och kommuner så att de återspeglar de faktiska förhållandena. Det ska kännas meningsfullt och vara tydligt vilka miljöproblemen är för de ”egna” vattenförekomsterna.”

Sveriges geologiska undersökning håller med: ”Åtgärdsprogrammet bör vara regionalt anpassat eftersom påverkanstryck och miljöproblem varierar mellan distrikten. Riskbedömningen görs för varje grundvattenförekomst och för att uppnå målsättningen om god status krävs att föreslagna åtgärder får effekt på utpekade grundvattenförekomster. Därför finns ett stort behov av lokalt anpassade åtgärder.”

Kronobergs län ser ett mindre behov av regional anpassning. ”Åtgärdsprogrammet bör vara nationellt, men med möjlighet för viss anpassning för norra respektive södra Sverige där skillnader kan vara motiverade.”

Det finns också svar som lyfter skillnaden mellan åtgärdsprogrammets administrativa åtgärder och de fysiska insatser som behöver göras i miljön. Jordbruksverket ser till exempel helst att åtgärdsprogrammet tas fram nationellt, eftersom de anser det vara mest resurseffektivt. Men ”arbetet med planering och utformning av fysiska åtgärder bör ske mer lokalt”, skriver de.

Vissa aktörer tar inte ställning för eller emot regionala/lokala åtgärdsprogram utan ser både för- och nackdelar. ”Ett regionalt anpassat åtgärdsprogram kan ge effekten att kommunen tappar ägandekänslan för sina prioriteringar, men kan samtidigt vara ett stöd”, skriver till exempel Bygg- och miljönämnden i Åtvidabergs kommun.

Varbergs kommun tipsar om att åtgärdsuppföljningen kan förenklas genom att dela upp åtgärdsarbetet i lokala, regionala och nationella mål.

Ale kommun påpekar att alla kommuner inte arbetar med att ta fram egna åtgärdsplaner. Om det ska bli verklighet måste kommunerna få mycket mer stöd från vattenmyndigheterna, länsstyrelserna med flera. Kommunen har ansvar och rådighet över flera åtgärder som behöver utföras men långt ifrån alla. Arvika kommun påminner om att åtgärder som är riktade till länsstyrelser och kommuner behöver ges möjlighet till lokal anpassning. Skövde kommun tror att ett åtgärdsprogram som är regionalt anpassat och så detaljerat som möjligt borde förenkla planering och genomförande på många nivåer.

Hässleholms kommun är en av många kommuner som ligger inom både Västerhavets och Södra Östersjöns vattendistrikt. De vill därför ha så likartade åtgärdskrav som möjligt mellan distrikten.

Vattenmyndigheterna i Västerhavet och Södra Östersjön ser en möjlighet att tillgodose båda behoven genom att förtydliga åtgärdsprogrammet ytterligare. Det ska fokusera på miljö kvalitetsnormen för varje vatten i en kommun, avrinningsområde och län, eftersom det är normen som åtgärdsmyndigheter, länsstyrelser och kommuner ska följa inom sina ansvarsområden.

Vattenmyndigheterna håller med om att nationella åtgärdsprogram behöver brytas ner till läns- och kommunnivå. Miljöproblem, status och föreslagna åtgärder i Vatteninformationssystem Sverige (VITSS) bör kunna sammanställas per kommun på ett

tydligare sätt. Därmed kan åtgärdsarbetet konkretiseras på den lokala och regionala nivån för att tillgodose de önskemål som framförts i samrådsvaran.

Vi ser också ett behov av tätare samarbete med kommuner och vattenråd. Då vattenmyndigheternas resurser för detta är begränsade måste det ske på ett optimalt sätt genom att insatserna prioriteras mellan vattenmyndighet, länsstyrelse, kommun och vattenråd för att uppnå bästa möjliga åtgärdsarbete. Det bör dock påpekas att både kommuner och länsstyrelser har ett eget vattenförvaltningsansvar och att det krävs insatser från alla parter.

Åtgärdsförslag per vattenförekomst eller schabloner som ger utrymme för lokal åtgärdsplanering?

Av de som svarat i enkäten har 27 angett att de vill ha välmotiverade möjliga åtgärdsförslag per vattenförekomst i Vatteninformationssystem Sverige (VISS). 15 förordar schablonmässiga beräkningar som ger utrymme för mer lokal åtgärdsplanering. Båda åsikterna är alltså företrädda. Mönstret är liknande i de övriga svaren. Sammanfattningsvis anser de flesta att schabloner är bra för att de är enklare att ta fram och ger möjligheter till lokal anpassning, men att nackdelen är att de kan vara, eller upplevas som, för ospecifika och därmed mindre trovärdiga.

Sveriges geologiska undersökning visar att schablonmässiga underlag kan minska risken för feltolkning av den information som ligger i VISS. Hellre rätt och översiktligt än detaljerad information som brister. Också Dalslands kanals vattenråd förordar mer schablonmässiga beräkningar som ger utrymme för lokal åtgärdsplanering.

Länsstyrelsen i Jönköping upplever att åtgärdsförslagen i VISS med schabloner orsakat en hel del diskussion och irritation från verksamhetsutövare och kommuner. Deras förslag är att åtgärdsförslag med schabloner, som bland annat behövs för att göra ekonomiska analyser och konsekvensanalyser, läggs in som icke-publika åtgärder. Åtgärder som kommit längre i planeringsprocessen kan sedan göras publika.

Skogsstyrelsen menar däremot att schablonberäkningar inte blir trovärdiga och då är det en större utmaning att få åtgärder genomförda. Kils kommun upplever att alltför schablonmässiga beräkningar kan leda till åtgärder som inte är lämpliga att genomföra. Exempel på åtgärder som är anpassade till lokala förhållanden och förutsättningar vore att föredra.

Halmstads kommun anser, gällande åtgärdsförslagen i VISS, att det är viktigt att det framgår ifall det är en noggrann analys gjord eller bara en schablonberäkning.

Med hänsyn till inkomna synpunkter arbetar vattenmyndigheterna för att i denna förvaltningscykel minska detaljeringsgraden i åtgärdsförslagen i VISS och därmed öka möjligheten till mer lokalt anpassad åtgärdsplanering.

Förslag på nya typer av åtgärder och vilka som behöver genomföra dem

Det har inkommit många förslag på åtgärder i samrådsynpunkterna. Flera redovisas bäst under respektive sakfråga i kommande avsnitt, men några av allmän karaktär nämns här.

Ronneby kommun och många andra aktörer pekar på hur viktigt uppströmsarbetet är, det vill säga att förhindra föroreningar redan vid källan.

Vattengenomströmning i till exempel vägtrummor lyfts upp av Kungälv kommun. Flera nämner åtgärder mot mikroplaster och läkemedel, till exempel Lerum, Tjörn, Segeåns Vattendragsförbund och Vattenråd samt länsstyrelsen i Kronoberg

Många tar upp lantbrukets och skogsbrukets roll. Här nämns exempelvis dikningsproblematiken av Helgeåns vattenråd, Miljöpartiet Borgholms kommun, Kävlinge och Nybro kommuner. Vikten av kantzoner lyfts särskilt av länsstyrelserna i Halland och Skåne samt vattenråden i Norra Möre, Ljungbyåns och Hagbyåns-Halltorpsån)

Inför nästa åtgärdsprogram kommer vattenmyndigheterna att undersöka om en åtgärd riktad till Konsumentverket skulle kunna förbättra uppströmsarbetet. Likaså kan åtgärder till exempelvis Läkeemedelsverket och Kemikalieinspektionen utvecklas till att fokusera ännu mer på förebyggande arbete. Hur åtgärder för dikning och markavvattnings ska prioriteras kommer att förtydligas genom Havs och vattenmyndighetens kommande vägledning för kraftigt modifierade vatten (KMV) på grund av markavvattnings.

Övriga synpunkter som gäller nästa åtgärdsprogram

Göteborgs stad vill att vattenmyndigheterna blir mer operativa och skapar bättre förutsättningar för åtgärder. Ett förslag är att använda mer extern kompetens, som kan ha en stödjande och rådgivande roll.

Havs- och vattenmyndigheten anser att åtgärdsprogrammet skall ange de åtgärder som behöver vidtas för att miljö kvalitetsnormerna som avses i 4 kap. i vattenförvaltningsförordningen skall kunna uppfyllas. I 5 kap. 4–8 §§ miljöbalken finns bestämmelser om åtgärdsprogram. Vidare bör de rekommendationer vi fått från EU-kommissionen i samband med granskning av åtgärdsprogram följas om inte annat sagts. Att ställa frågan om åtgärder i nästa åtgärdsprogram för länsstyrelser och kommuner skall vara lika i hela landet utan koppling till lagstiftning ger en felaktig bild av hur ett åtgärdsprogram skall utformas.

Förslaget från Göteborgs stad är intressant och tas med i framtida äskanden om budget så att vi kan knyta till oss sådan kompetens. Vattenmyndigheterna ska fortsättningsvis vara tydligare över hur lagstiftningen möjliggör lokalt och regionalt anpassade åtgärder för att uppnå miljö kvalitetsnormerna för vatten.

5.3 Synpunkter på effektiva åtgärder inom jordbruket

400

...unika synpunkter handlar om jordbruksåtgärder

Krängligt och för lite pengar. De orden skulle kunna sammanfatta många av synpunkterna på det här avsnittet. Men flera aktörer föreslår också konkreta åtgärder och resonerar kring frivillighet kontra tvång när det gäller att få till de insatser som behövs i miljön. På frågan om förslag på nya åtgärder lämnas många olika förslag som inte bara rör jordbruket. Vi redogör inte för alla dessa förslag i denna sammanställning, men de kommer att kunna spela roll i det fortsatta vattenförvaltningsarbetet.

Kan jordbrukssektorn effektiviseras inom dagens finansiering? Vilka incitament och styrmedel behövs för att åtgärderna ska kunna göras i tid?

Sveriges geologiska undersökning föreslår mer tillsyn för att se till att gällande regelverk för växtskyddsmedel och näringsämnen följs. ”Skyddsavstånd, kantzoner, tidpunkter för spridning, krav på lagringskapacitet är alla bra åtgärder, men om de inte efterlevs så hjälper det inte.”

Länsstyrelsen i Västra Götaland efterfrågar också större möjlighet att ställa krav på till exempel skyddszoner i samband med tillsyn av lantbruk.

Flera andra lyfter tillsynens viktiga roll, till exempel Nordvästra Skånes Vatten och Avlopp (NSVA), Miljöpartiet i Borgholm, Kronobergs länsstyrelse och Göta Älvs vattenvårdsförbund.

Jordbruksverket påpekar dock att åtgärder i jordbrukslandskapet är starkt kopplade till lokala förutsättningar och till jordbruksdriften. Lantbrukare och rådgivare kan ofta diskutera sig fram till lämpliga platser för bland annat skyddszoner då lantbrukarens erfarenhet av sina fält utnyttjas, något som kan vara svårt för en miljöinspektör att avgöra från ett kartmaterial vid tillsynsarbete.

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) håller med och upplever också att det förekommer en myndighetskultur där uppsökande verksamhet och rådgivning undviks av rädsla för att det kan förhindra likabehandling av ansökningar i nästa steg. Detta är ett gammaldags synsätt som behöver förändras.

Landskrona kommun vill se förbättrad lagstiftning och enklare hantering av föräldrade dikningsföretag och möjligheter att genomföra vattenvårdande åtgärder. Detta kräver mer resurser, påpekar de. ”Vidare kan EU:s miljöstöd styras mer mot vattenvårdande åtgärder. En annan metod är till exempel förbud mot att översämningsmark får ligga plöjd under perioder då höga flöden kan förväntas. När det gäller täckdikad åker så kan det införas ett stöd för att när täckdikningen görs om så ska möjliga åtgärder vidtas för att minska belastningen på recipienten”, menar Landskrona kommun.

Vattenmyndigheterna är generellt positiva till de inkomna förslagen och kommer att ta med det som vi kan hantera eller påverka. Se kommentar om dikning i tidigare avsnitt. Vi drar slutsatsen att det finns stöd för såväl rådgivning och tillsyn används för att driva åtgärdsarbetet framåt.

Egenkontroll och recipientkontroll

Kristianstads kommun anser att en viktig del av åtgärderna inom lantbruket bygger på genomtänkt egenkontroll som är kopplad till recipientkontrollen. ”Jordbruksverket behöver därför ta fram riktlinjer för hur kostnadsfördelningen mellan industrier, lantbruk och övriga verksamhetsutövare ska se ut. Samtidigt behövs även en strategi för hur en samordnad recipientkontroll inom jordbrukssektorn skulle kunna byggas upp.”

Vattenrådet Nedre Motala ström pekar på att Greppa Näringen är en bra möjlighet till kompetenshöjning i lantbruket.

Mölnåls stad menar att det skulle vara fördelaktigt om alla gårdar som påverkar vattenförekomster där det finns en risk att miljö kvalitetsnormerna inte kan följas, kunde få någon form av gratis rådgivning. Det ska inte vara som idag, att det finns krav på hur stor areal som brukas med flera villkor.

Säveåns vattenråd bedömer att åtgärder inom jordbruket är nödvändiga för att minska belastningen på vattenförekomster i form av övergödning och fysisk påverkan. Vattenrådet ser också gärna att det kan bli en större samsyn om vad som menas med en ekologisk funktionell skyddszon utmed ett vattendrag och att jordbruksverket kunde börja anamma samma definition som Havs- och vattenmyndigheten har. En bättre definition av ekologiskt funktionella skyddszoner, som gäller alla myndigheter och utgår ifrån skydd av vattendraget, bör tas fram.

Egenkontroll, rådgivning och tillsyn ligger i befintligt åtgärdsprogram och bör kunna utvecklas vidare till nästa. Vid utvecklingen av nytt åtgärdsprogram lyfter vi in de förslag som kommit fram under samrådet. Vattenmyndigheterna arbetar med att tillgängliggöra våra underlag och förslag på åtgärder så de kan användas vid rådgivning. Vi kan i detta sammanhang se om det går att föreslå gratis rådgivning där det behövs som mest.

Samordningsvinster

Flera poängterar vinster med att samordna olika system och aktörer. Vänersborgs kommun önskar bättre samordning mellan till exempel lantbrukare, kommun och länsstyrelse. Nässjö kommun påtalar att lantbrukarna får besök av ett antal olika myndigheter och organisation

beroende på sin verksamhet. Kanske skulle man kunna slå ihop olika typer av tillsyn, blanketter som ska fyllas i och så vidare.

Höje å vattenråd föreslår att alla olika stöd (lokala vattenvårdsprojekt (LOVA), lokala naturvårdssatsningen (LONA), miljöinvesteringsstöd med flera) till vattenvårdande åtgärder i jordbrukslandskapet organiseras inom ramen för en samlad stödform.

Ulricehamns kommun vill att vattenmyndigheterna och länsstyrelserna arbetar för mer samordning mellan myndigheter, verksamhetsutövare och Lantbrukarnas Riksförbund. ”En öppen diskussion om problem och åtgärder där parternas olika kompetenser används bedöms kunna starta ett positivt åtgärdsarbete. Kunskapsutbyte mellan parterna om behovet av åtgärder och hur de kan utföras på bästa sätt bedöms vara viktigt. Att genom öppna diskussioner enas kring ett fokusområde och gemensamt skapa ett projekt ger positiva signaler till andra verksamhetsutövare”.

Vattenmyndigheterna har inte ansvaret för samordning mellan olika stöd, utan det är framförallt Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och Jordbruksverket samt i viss mån länsstyrelserna som kan arbeta för detta. Samordning av stödssystem ligger i Jordbruksverkets åtgärd nummer 4 enligt vattenmyndigheternas befintliga åtgärdsprogram, men vi tittar på om det kan utvecklas vidare i nästa åtgärdsprogram. Däremot kommer vi att uppmärksamma behovet av samordning i framtida åtgärdsprogram och i olika samverkanssammanhang. Dessutom vill vi fortsatt uppmäna alla berörda att samverka för att nå kostnadseffektiva åtgärder. Genom vårt stöd till vattenråden i distriktet ökas förutsättningarna för detta.

Samverkan och kunskapsutbyte

Norra Møre vattenråd, Ljungbyåns vattenråd och Hagbyåns-Halltorpsåns Vattenråd understryker att åtgärder bör utvecklas som passar ett särskilt avrinningsområde, dess specifika problem och möjliga lösningar samt med helhetssyn. Till exempel bör vattenåtgärder som även bidrar till klimatanpassning och minskning av växthusgaser prioriteras. Olika problem hänger ihop, särskilt avseende jord- och skogsbruk, vilket även vattenrådet för Vänerns sydöstra tillflöden betonar.

De menar också att samverkan generellt är av godo. ”Ökad samverkan mellan Greppa Näringen och vattenråden tror vi skulle kunna ge goda synergier. Det är också viktigt att alla vet vad som pågår i sina ansvarsområden. Exempelvis ska dubbel provtagning i vattendrag och sjöar naturligtvis undvikas. Vi anser att länsstyrelsen och vattenmyndigheten har största ansvaret här eftersom de har full överblick över vad som händer inom miljöövervakningen regionalt och inom vattenrådets övervakning”, skriver vattenrådet för Vänerns sydöstra tillflöden.

Lidköpings kommun påtalar att vattenråden bör få möjlighet att söka pengar för provtagning inom sina delavrinningsområden, för att bygga upp mer kunskap om vattenkvaliteten i vattenförekomsterna. Bidrag till undersökningar kan vara en idé som kan förbättra kunskapen om olika vattenförekomsters vattenkvalitet samtidigt som verksamhetsutövare kan få en bättre egenkontroll. ”Det blir lättare att hitta varifrån ämnen kommer och se var åtgärder behöver göras”, påpekar kommunen.

Länsstyrelsen i Östergötland vill se fler öppna seminarier, samråds- och inspirationsmöten för att stärka markägarnas vilja att bidra till målet. Fler informationskampanjer till markägare om var pengar finns efterfrågas också.

Flexibla och lokalt anpassade stöd är viktiga frågor i vattenmyndigheternas dialoger med Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket och Naturvårdsverket. Att åtgärdsbidrag ska användas till provtagningar för att utvärdera vattenförekomsters status och åtgärders effekt kan vara till nytta så länge inte det begränsar att andra kostnadseffektiva åtgärder blir av. Vi bedömer att det finns goda möjligheter till samverkan och inspirationsmöten med markägare för såväl länsstyrelser, kommuner och vattenråd som för de nyinrättade lokala åtgärdsamordnarna.

Vattenmyndigheterna har begränsaderesurser för att kunna medverka på möten, men bidrar med underlag och informationsmaterial på olika sätt. Genom fortsatt utveckling av användargränssnitt i Vatteninformationssystem Sverige (VISS) ökar möjligheten att använda även den informationen.

Frivilliga eller styrda åtgärder?

Jordbruksverket förordar frivilliga insatser eftersom stöd och rådgivning skapar kunskap och engagemang hos jordbrukarna. ”Samverkan ger ett ägarskap av problematiken och en vilja att hitta långsiktigt hållbara åtgärder. Detta riskerar att förloras om alltmer av åtgärderna ska genomföras via lagstiftning.”

Hässleholms och Alingsås kommuner menar däremot att enbart rådgivning uppenbarligen inte har haft tillräcklig effekt. Andra styrmedel bör provas.

Kristianstads kommun ser inte heller att enbart rådgivning leder till bättre vattenmiljö, varken vad gäller nitrathalter eller växtskyddsmedel. Kunskap och rådgivning kring jordbrukets påverkan på ekologisk och kemisk status i vattenförekomster och kring säkrare hantering och sprutning finns redan. Vägledning och rådgivning leder inte till minskade utsläpp, spridning och läckage om det inte samtidigt finns bindande beslut eller incitament.

Lidköpings kommun påtalar att riktad tillsyn och andra krav med fokus på växtnärbalanser och minskad risk för spridning av bekämpningsmedel och dess nedbrytningsprodukter kan vara bra incitament. ”Det är också bra med påtryckning från exempelvis Jordbruksverket eller Länsstyrelsen för att möjliggöra för tillsynsmyndigheten (kommunen) att avsätta resurser till ändamålet”, menar kommunen.

Mölnåls stad föreslår en utredning för att utvärdera de frivilliga åtgärder som hittills gjorts inom ramen för de tidigare åtgärdsprogrammen. Efter en sådan utvärdering kan man ta ställning till om de frivilliga åtgärder som genomförts kan tyckas tillräckliga för att nå miljökvalitetsnormerna eller inte.

Sölvesborgs kommun påpekar att varje verksamhet inom jordbruket är unik i sig. Det bör finnas både motivation och drivkraft för att kunna genomföra lämpliga åtgärder. Bidrag är alltid ett vinnande koncept.

De samlade samrådsvaran visar på att det är svårt att förorda antingen enbart frivilliga jordbruksåtgärder eller bara mer styrning via lagstiftning. Det behövs en kombination. Vattenmyndigheterna kommer fortsatt arbeta för att frivillighet och regelstyrning strävar mot samma mål.

Hinder för att genomföra åtgärder effektivt

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) hänvisar till en undersökning från Greppa Näringen och Jordbruksverket som visar att många lantbrukare inte känner till de olika miljöersättningarna för minskat näringsläckage i landsbygdsprogrammet. Det handlar om fosfordammar, anpassade skyddszoner, vanliga skyddszoner, strukturkalkning, våtmarker och kalkfilterdike. Och det blir allvarligt om många lantbrukare inte söker och gör åtgärderna för att de inte känner till stödformerna, menar LRF och föreslår att Jordbruksverket, länsstyrelserna och LRF marknadsför stödformerna mycket mera.

Länsstyrelsen i Jönköping menar att kommande landsbygdsprogram behöver säkerställa och utvidga finansieringen av vattenåtgärder, dels genom Greppa näringen, dels genom stöd. I det kommande landsbygdsprogrammet behöver det bli tydligare fokus på sådana åtgärder i jordbruket som behövs för att säkerställa en god vattenstatus.

Även Länsstyrelsen i Kronoberg har synpunkter på hur åtgärderna ska finansieras. De menar att prioriteringen av LONA-ansökningar (Lokala Naturvårdssatsningen) bör koordineras med det åtgärdsbehov som kartläggs i vattenförvaltningsarbetet.

Länsstyrelsen i Kronobergs län tipsar om att vattenmyndigheterna på kort sikt kan samverka mer med den nationella styrgruppen för Greppa Näringen.

Synpunkterna kommer att tas upp i fortsatta dialoger med myndigheter och berörda. Regeringen har pekat på att åtgärder som följer av vattenmyndigheternas åtgärdsprogram i huvudsak ska finansieras inom landsbygdsprogrammet. Det finns stödformer för nästan alla av vattenmyndigheternas föreslagna jordbruksåtgärder. Det pågår samverkan mellan vattenmyndigheterna och Jordbruksverket, men när det gäller styrning och prioriteringar i kommande landsbygdsprogram kan vattenmyndigheterna bara peka på de behov som finns.

Vilka åtgärder i jordbruket ska prioriteras när finansieringen är begränsad?

Norrköpings kommun föreslår att vattenmyndigheterna inrättar ett särskilt stöd till fastighetsägarna och lantbrukarna, för att förenkla administrationen kring genomförandet av åtgärder för att nå miljökvalitetsnormerna.

Hörby kommun har synpunkter som gäller konsumentledet. ”En ökad medvetenhet hos konsumenten kan ge en ökad förståelse för [...] värdet av en inhemsk väl fungerande livsmedelsproduktion och av rent vatten. Lyckas detta så styr det i förlängningen konsumentens val och påverkar deras vilja att betala mer för de livsmedel som produceras på svenska åkrar med hänsyn till vattnet i landskapet”, skriver de.

Hörby kommun bidrar med en rad förslag på åtgärder:

- EU:s miljestöd kan styras mer mot vattenvårdande åtgärder.
- Förbud mot att översvämningsmark får ligga plöjd under perioder då höga flöden kan förväntas.
- Ett nytt stöd för underhåll av täckdikning så att möjliga åtgärder kan vidtas för att minska belastningen på recipienten.
- Utbildning av kommunala miljöinspektörer, kanske liknande som rådgivare får inom Greppa näringen?
- Fokusera på ett tillsynsprojekt tillsammans med jordbruksverket. Ta fram effektiva åtgärder som lantbrukare lätt kan ta till sig och använda sig av. Åtgärderna bör om möjligt vara frivilliga och inte tvingande.

Mölnåls stad anser att stora avrinningsområden med många markavvattningsföretag och många sakägare kan prioriteras. Det är ofta juridiskt komplext att få till åtgärder inom sådana områden och ännu svårare att söka stöd.

Prioritering efter belastning

Flera aktörer menar att bidrag bara ska kunna betalas ut i områden med störst påverkan, bland andra, Länsstyrelsen på Gotland och Sydnärkes miljöförvaltning.

Även Segeåns vattenråd vill prioritera utifrån belastningen områdesvis. I de mer intensiva jordbruksbygderna behövs mer insatser.

Ulricehamns kommun betonar att behovet av insatser och vilken inriktning de har skiljer sig mellan olika avrinningsssystem och kommuner. Ett helhetsgrepp är nödvändigt där problematiken både i sötvatten och i marina miljöer belyses. Arbetet bör läggas upp på ett sätt så att verksamhetsutövarna i vissa områden inte missgynnas och därmed riskerar att få en negativ syn på åtgärdsarbetet.

Alternativt kan man ta de enklaste åtgärderna först. Lidköpings kommun skulle till exempel föredra att åtgärder som är effektiva och kommer att fungera under en längre tid ska prioriteras. ”Åtgärder som inte behöver skötas eller som kräver enkel och billig skötsel prioriteras före skötselkrävande åtgärder. Fokusera på enkla åtgärder som kan utföras utan tidskrävande prövningar. Risker är annars att de inte blir av på grund av den komplicerade processen fram till åtgärd”, anser kommunen.

Norra Møre vattenråd tycker att en åtgärd som uppnår flera mål ska få mer pengar och ska prioriteras, samt att långsiktig skötsel och underhåll av åtgärder måste säkerställas.

Skyddszoner och markavvattning

Säveåns vattenråd menar att arbetet med skyddszoner och markavvattningsföretag skall prioriteras. Båda har möjlighet att bidra till att mindre näringsämnen når vattendragen. Även åtgärder för att hantera översvämningar på jordbruksmark och att anlägga fosforfällor bör prioriteras.

Ronneby kommun ser att det finns en stor risk för att tillgängliga medel inom landsbygdsprogrammet och andra befintliga finansieringskällor inte räcker till om åtgärdstakten ska ökas. De bidrar med en lång lista med förslag på konkreta åtgärder som kan genomföras. Exempelvis:

- Anlägg eller återställ svämplan eller översilningsområde.
- Funktionella skyddszoner och anläggning av våtmarker har synergieffekter.
- Inför en politisk målsättning att halvera antalet kemiska bekämpningar (hektardoser) på jordbruksmark.
- Inför kompensation för åtgärder (resultat- och värdebaserade miljöersättningar) istället för landsbygdsprogrammet.
- Totalförbud kemisk bekämpning i vattenskyddsområden, offentlig miljö och i privata trädgårdar.
- Underlätta avvecklande eller förändring av markavvattningsföretag.
- Utred andra möjliga sätt än reglerbar dränering, tvåstegsdiken, bevattningsdammar för att hantera årstids-variationer i vattenmängd på jordbruksmark.
- Våtmarker har många fördelar. De är renande och vattenuppehållande samt ger bättre fördelning av vattenmassor.
- Återställ trösklar i landskapet.

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) Kristinehamn påpekar att mycket mark odlas ekologiskt och kan då inte strukturkalkas på samma sätt som konventionell mark. Detta måste man ta hänsyn till i åtgärdsförslagen också. Det vore bättre om "kalkning" räknades som en åtgärd och inte bara "strukturkalkning". I så fall får man med mycket av den kalkning som redan görs idag både inom ekologisk produktion och den kalkning som görs konventionellt med mesakalk. Detta kommer öka intresset för lantbruken att jobba mer aktivt med detta om man får ersättning för det. "Återkom gärna och för en dialog med respektive markägare i frågan. Det är de som kan sin mark bäst och vilka åtgärder som behöver genomföras", menar LRF.

Här finns många intressanta förslag som vi kommer att föra vidare i relevanta sammanhang. Vi finner stöd i att markavvattning och skyddszoner är åtgärder som behöver lyftas i arbetet med kommande åtgärdsprogram. Möjligheterna att strukturkalka inom ekologisk odling behöver undersökas närmare.

I vilken samverkan gör vattenmyndigheterna störst skillnad?

På den här frågan har vi tagit emot synpunkter som spänner över allt ifrån mer samverkan på internationell nivå till lokal samverkan med enskilda. Många menar att det är viktigt att vattenmyndigheterna syns och hörs mer i olika sammanhang.

Länsstyrelsen i Kronobergs län menar att vattenmyndigheterna på kort sikt kan samverka mera med den nationella styrgruppen för Greppa Näringen där företrädare för både Jordbruksverket, Länsstyrelsen, LRF och rådgivarorganisationer finns. På längre sikt är det viktigt att öka samarbetet och samverkan med Jordbruksverket för att påverka inriktningen på nästa landsbygdsprogram 2021–2027.

Länsstyrelsen i Skåne tycker att det behövs ett bättre samarbete på länsstyrelserna mellan till exempel vattenenheter och landsbygdsenheter. Här kan vattenmyndigheterna ha en roll för att få till bättre samarbeten genom att inte enbart gå via beredningssekretariaten på länen utan ibland vända sig direkt till berörda avdelningar och enheter.

Hörby kommun påminner om att vattenråden är en viktig samverkansform mellan till exempel kommuner, jordbrukare och andra intressenter. Därmed kan vattenmyndigheterna göra mycket för samverkan genom att arbeta med vattenråden.

Linköpings kommun lyfter också fram vattenråden, men påtalar att variationen är väldigt stor både när det gäller hur vattenråden är organiserade och hur bra de fungerar. Vägledning behövs från vattenmyndigheterna när det gäller vattenrådets syfte och mandat för att få till fler och rätt åtgärder. Även kommunernas deltagande i vattenrådsarbetet skulle behöva tydliggöras.

Grundvattenrådet för Kristianstadsslätten menar att vattenmyndigheterna kan ge ett nationellt perspektiv för vattenresurserna i Sverige, vilket är av vikt för att kunna se lokala vattentillgångar i ett större perspektiv. Nationella träffar för vattenråden skulle ge vattenråden möjlighet att utbyta erfarenheter. Vattenmyndigheterna kan också göra stora insatser genom att sprida kunskap.

Även Ätrons vattenråd och Österlens vattenråd lyfter vikten av samverkan med vattenråden.

Vattenmyndigheterna uppfattar stöd för att fortsätta utveckla samverkan, särskilt med vattenråd, kommuner och Greppa Näringens nationella styrgrupp samt att stimulera samverkan mellan beredningssekretariat och landsbygdsenheter på länsstyrelserna i distriktet. När det gäller samverkan med vattenråden har länsstyrelsernas beredningssekretariat ett ansvar.

Övriga synpunkter som gäller åtgärder i jordbruket

Norra Møre vattenråd föreslår att vattenmyndigheterna kan samla goda idéer och åtgärds exempel på en plats. Även Lygnerns vattenråd lyfter att goda exempel behöver marknadsföras och att det behöver skapas mötesplatser för möten och god dialog.

Vattenmyndigheterna ser också behovet av samlad information om praktiska åtgärder och undersöker möjligheterna att hitta en bra form och plattform för detta.

5.4 Synpunkter på vandringshinder i distriktet

300

...unika synpunkter handlar om vandringshinder

Frågor som rör vandringshinder i vattendistriktet engagerar många och vi har fått omfattande synpunkter. Kopplingen till småskalig vattenkraftproduktion är särskilt tydlig även om de flesta vandringshinder inte har koppling till kraftproduktion.

Samtidigt är det många andra som vill värna om bättre förutsättningar för vandrande vattenorganismer, särskilt fisk. De flesta verkar överens om att det behövs en helhetsavvägning per avrinningsområde i dessa frågor.

Vilka vattendrag ska prioriteras för att åtgärda vandringshinder?

Svensk Vattenkraftförening (SVAF) är mycket engagerade i flera vattenförvaltningsfrågor, inte minst den som berör vandringshinder. SVAF har lämnat in ett omfattande samråds svar, där de bland annat för fram att vattenförvaltningsarbetet inte följer EU:s vattendirektiv. SVAF hänvisar till vattendirektivets artikel 4.3 som räknar upp en lång rad samhällsintressen som ska beaktas. Ett av dem är kraftproduktion.

SVAF anser också att Energiöverenskommelsen 2016-06-10 och den politiska uppgörelsen bakom propositionen Vattenmiljö och vattenkraft 2018-04-12 gör samrådsdokumentet inaktuellt.

SVAF har en rad konkreta förslag, såsom exempelvis:

- Klassa om alla vattenförekomster med vattenkraft (och andra vattenverksamheter) som kraftigt modifierade vatten (KMV). Alla vattenförekomster med vattenkraftproduktion ska förklaras som KMV, om åtgärder för att nå god status har betydande negativ påverkan på den enskilda verksamheten.
- Revidera de nu gällande förvaltningsplanerna och åtgärdsprogrammen, i samråd med verksamhetsutövarna utifrån vattendirektivet och vägledningar på EU-nivå, så att dessa anpassas till de nya politiska riktlinjerna för att sedan anhålla om att regeringen fastställer de nya versionerna.
- Bortse ifrån det första samrådet vad gäller vattenkraften, eftersom det dels uppenbart bryter mot EU-rätten och dels är fullständigt överspelat av den politiska uppgörelsen och regeringens proposition Vattenmiljö och vattenkraft.
- Senarelägga den planerade andra samrådsomgången och låta den bli en genomgång, vattendrag för vattendrag, av hur vattenmiljön kan förbättras när alla vattenförekomster med vattenverksamhet har KMV-klassats.

Olofströms kommun och Länsstyrelsen i Kronoberg skriver båda att arbetet med vandringshinder behövs samordnas i hela avrinningsområden. Tillsyn vattendragsvis gör det möjligt att sam-pröva flera anläggningar tillsammans. Det ger effektivare handläggning och minskad prövningskostnad för verksamhetsutövaren, betonar Länsstyrelsen i Kronoberg.

Energimyndigheten vill prioritera vatten som finns i tätbefolkade områden och är mest utsatta för mänsklig påverkan, samt skydda de som har sårbar flora och fauna.

Ale kommun anser att höga naturvärden bör väga tungt men även vattendrag där relativt enkla åtgärder gör stor nytta bör prioriteras. De tycker också att länsstyrelsen behöver prioritera tillsyn av vattenverksamheter eftersom många vandringshinder skulle kunna avhjälpas genom ökad tillsyn. Detta kräver ökade resurser på länsstyrelserna. Sam-prövningen av vattenverksamhet och strandskydd behöver fungera som det var tänkt. Man föreslår också att en databas utvecklas, där man kan rapportera in vandringshinder som felaktigt anlagda vägtrummor, kulvertar med mera.

Halmstad kommun håller med i stora delar: lokal kunskap är viktig att ta tillvara när det gäller prioriteringar av vilka vattendrag som ska åtgärdas först. Det gäller såväl vandringshinder som andra miljöproblem. Vattenråden är viktiga att samverka med i dessa prioriteringar eftersom det är de som har den lokala kunskapen om sina vatten. I diskussionerna om vandringshinder lyfts ofta målkonflikter med kraftproduktion, men det finns en stor mängd vandringshinder som inte är kopplad till kraftproduktion som också behöver identifieras och åtgärdas. Här skulle en möjlighet vara att till exempel länsstyrelserna inventerar vilka det är i klassningsarbetet. Här skulle vattenråden kunna användas genom att beredningssekretariaten lyfter denna fråga särskilt.

Även Göta Älvs vattenråd anser att man bör utgå från hur känsliga vattendragen är i första hand. Men vandringshinder som är lätta att ta bort kan också prioriteras så att åtgärdsarbetet kommer igång, menar vattenrådet och tillägger att arbetet ska börja nedifrån i avrinningsområdet. ”Länsstyrelsen borde även fortsättningsvis kunna göra egna prioriteringar utifrån eget lokalt och regionalt underlag. Det finns många sätt att prioritera och det går inte att hitta en generell prioriteringsgrund för alla vandringshinder i landet. Det är bättre att kommuner och länsstyrelser kan göra prioriteringar lokalt och regionalt, möjligen i samråd med vattenråden.” skriver Göta Älvs vattenråd.

Herrljunga kommun anser att man bör börja åtgärda vandringshinder närmast havet och Vänern, för att sedan arbeta sig uppåt i vattensystemet. Vidare bör prioriteringen av åtgärderna inte vara beroende av om det finns någon koppling till kraftproduktion eller inte.

Göteborgs stad, park och naturförvaltningen, menar att vattendrag med särskilt höga naturvärden eller de som omfattas av områdesskydd bör prioriteras. Även vatten med vandrande fisk samt vattendrag med bestånd av stormusslor beroende av vandrande fisk bör prioriteras. Då en betydande del av alla vattendrag inte är utpekade som vattenförekomster finns en uppenbar risk att många, ofta enkelt åtgärdade, vandringshinder inte uppmärksammas. Att i större utsträckning åtgärda sådana vandringshinder skulle kunna skapa stor positiv miljönytta.

Hässleholms kommun anser att det är viktigt att prioritera de största vattendragen först under förutsättning att de har god vattenkvalitet.

Kävlingeåns vattenråd påpekar att frågan om att utebliven fiskproduktion och den skada som uppströms liggande fastighetsägare får av det, lyfts alltför sällan. Prioritering bör göras efter om vattendraget är klassat som nationellt eller regionalt värdefullt.

Kungsbackaåns vattenråd lyfter också vikten av vattendrag med symboliska värden för invånarna.

Ronneby kommun föreslår att miljöanpassning sker i form av faunapassage istället för utrivning. Detta kan ske i samband med att tillstånd för verksamheten omprövas.

Ulricehamns kommun tycker att åtgärdsprioriteringen i första hand bör spegla internationella avtal. Ur ett biologiskt perspektiv gäller detta till exempel vandringshinder inom eller i anslutning till Natura 2000-områden och vandringshinder av betydelse för arter i EU:s art- & habitatdirektiv. Utöver detta bör förekomst av rödlistade eller regionalt skyddsvärda arter vägas in i prioriteringen, samt om vattendraget har en hög grad av naturlighet. Däremot bör man ge låg prioritet åt vattendrag där åtgärder av vandringshinder skulle ha liten betydelse för statusklassning och den biologiska mångfalden. Åtgärderna bör ha en ekonomisk och samhällelig vinkel där hänsyn tas till exempelvis kommersiellt viktiga arter, arter av betydelse för sportfisket, turism med mera. Dricksvatten bör också prioriteras, enligt Ulricehamns kommun.

Kungälv kommun funderar kring människans rätt att prioritera. ”Ibland känns det som om åtgärder prioriteras utifrån om de levererar ekosystemtjänster för oss människor. Inte för vattenförekomstens eget väl och ve...”

Sportfiskarna anser att småskalig vattenkraft kan prioriteras bort och lyfter risken att kraftigt miljöskadande verksamheter kommer avkrävas i princip inga eller minimala miljöåtgärder i och med proposition 2017/18:243, medan andra samrådssvar lyfter nyttan av den småskaliga vattenkraften (se avsnittet nedan om Övriga synpunkter som rör vandringshinder).

Länsstyrelsens biotopkarteringsdatabas fyller funktionen som databas för vandringshinder som till exempel felaktigt anlagda vägtrummor.

Vi konstaterar att det finns intressekonflikter när det gäller vandringshinder. Dessa ska avvägas och vi använder de redskap som finns i lagstiftningen. Inom de miljökvalitetsnormer som gäller för en vattenförekomst finns möjlighet att prioritera i tid eller ambitionsnivå. Detta via undantag i tid (förlängd tidsfrist) eller ambitionsnivå (mindre stränga krav), om förutsättningarna för detta är uppfyllda.

I arbetet med vattenförekomster som ska uppnå god ekologisk status, kan vattenmyndigheterna prioritera i tid under den period man har på sig att åtgärda de problem som finns. Beroende på hur långt från god ekologisk status vattenförekomsten befinner sig idag, krävs olika många och olika stora insatser. Ambitionsnivån är dock samma för dessa vattenförekomster.

Vattenmyndigheterna arbetar just nu med att se över var mindre stränga krav, lägre ambitionsnivå, bör gälla via ett särskilt regeringsuppdrag. Vi förbereder också arbetet som kommer med anledning av den nya lagstiftningen om vattenmiljö och vattenkraft, som träder i kraft den 1 januari 2019. Lagstiftningen följer av regeringens proposition Vattenmiljö och vattenkraft (2017/18:243).

Som en följd av propositionen ska också Havs- och vattenmyndigheten, Energimyndigheten och Svenska Kraftnät skapa en nationell plan där det framgår när i tiden vattenkraftverk ska omprövas för att få moderna miljövillkor. I detta arbete kommer miljökvalitetsnormerna att spela en viktig roll.

Vattendelegationerna i de båda distrikten avser att besluta om miljökvalitetsnormer för kraftigt modifierade vatten med vattenkraft i mars 2019. Till dess kommer förslag på ytterligare åtgärder att ses över. I det fortsatta arbetet med vattenkraft är klimatförändringar, kulturmiljö och Natura 2000 viktiga områden att ta hänsyn till.

Hur kan våra underlag göras bättre tillgängliga för de som berörs? Finns andra underlag som kan behövas i arbetet?

Alsteråns vattenråd efterfrågar en populärversion av vattenmyndigheternas underlag.

Göteborgs kommun, park och naturförvaltningen, tycker att mycket värdefull information finns ibland annat biotopkarteringsrapporter, men att denna typ av information inte alltid är så lätt att hitta i Vatteninformationssystem Sverige (VISS). ”Rent generellt är VISS ofta svåränvänd och det hade varit positivt om databasen blev mer användarvänlig”, menar man.

Landskrona kommun, Göta Älvs vattenråd och flera andra aktörer håller med om att VISS behöver göras mer användarvänligt och överskådligt även för sällananvändaren.

Fylleås vattenråd önskar att vattenmyndigheterna anordnar kommunikativa möten via till exempel vattenråd, där markägare bjuds in för information om vattnets värden. Där kan de leverera detaljkunskap om vattendragen till VISS. Detta kräver en förenkling av VISS, eller att en handläggare sitter och registrerar informationen på plats. Mötena kan ordnas tillsammans med länsstyrelser och andra berörda myndigheter.

Höje å vattenråd samt Kävlingeås Vattenråd föreslår att vattenmyndigheterna samlar domar, rapporter, miljökonsekvensbeskrivningar med mera från processer som berör kraftverk och vandringshinder på ett ställe. Detta för att göra kunskap och information lättillgänglig.

Ringsjöns vattenråd håller med och påpekar att mycket av existerande material är otillgängligt. Det behövs en genomgång av allt material som finns. Exempelvis kan det vara svårt att ta fram gamla vattendomar med tillhörande dokumentation för en person som inte arbetar med detta dagligen. Underlag och kunskaper bör sammanställas, digitaliseras och publiceras på ett enkelt, sökbart vis, gärna kopplat till VISS och därmed till respektive vattenförekomst. Detta gäller all vattenrelaterad information, inte enbart för vandringshinder.

Kungsbackaåns vattenvårdsförbund föreslår att vattenmyndigheterna sprider information i sociala medier för att nå ut till de som berörs i samhället, och samarbeta i olika föreningar och organisationer som vill synliggöra problem. Förbundet anser också att det ligger lika stor vikt i att lyfta fram de åtgärder och resultat som åtgärdsprogrammen ska tillföra.

Flera efterfrågar samhällsekonomiska analyser av åtgärder för vandringshinder, bland andra Norrköpings kommun och Nedre Motala ströms och Bråvikens vattenråd.

Lantbrukarnas Riksförbund påminner om att de har en stor mängd kunskap och gärna vill bjudas in i utformningen av kommande förslag.

Det är en stor utmaning att presentera stora mängder komplexa data på ett lättillgängligt sätt. Vattenmyndigheterna kommer att uppdatera och utveckla den gemensamma webbplatsen under 2019 och då ta hänsyn till många av dessa synpunkter. Även i planeringen av kommande beslutsdokument har vi tankar på att ta fram mer populära versioner, kanske anpassande efter olika målgrupper. Flera av de underlag som efterfrågas finns i länsstyrelsernas olika databaser. Vattenmyndigheterna samarbetar med Havs- och vattenmyndigheten, som är huvudman för VISS, i arbetet med att utveckla databasen.

Övriga synpunkter som rör vandringshinder

Ölands vattenråd påtalar konflikten mellan fria vandringsvägar och åtgärder för att hålla kvar vatten i landskapet. ”Lokala utredningar behövs för avvägningen mellan vattenuppehållande åtgärder kontra dammar som sjöersättning”, skriver de.

Norra möre vattenråd förtydligar risken med att dammar bara ses som ett vandringshinder. Då förbises dammarnas andra funktioner som vattenmagasin, livsmiljö och kulturmiljö. ”Dammarna har också en funktion att förhindra vidare spridning av föroreningar nedströms”, menar vattenrådet.

Energimyndigheten, Svenska kraftnät och Havs- och vattenmyndigheten bedömer inte att småskalig vattenkrafts (klass 3) relativa reglerbidrag bör ligga till grund för vilka vatten som ska

klassas som kraftigt modifierade vatten (KMOV) eller ges mindre stränga krav. Exempel på möjliga nyttor från småskalig vattenkraft kan vara bidrag till systemstabilitet eller möjlighet att agera reservkraft. En noggrannare analys av dessa nyttor behöver göras, anser Energimyndigheten, Svenska kraftnät och Havs- och vattenmyndigheten i ett gemensamt samrådssvar.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) påpekar att det är viktigt att små vattenkraftverk finns kvar ur beredskapssynpunkt och att de inte rivs ut.

MSB menar också att det är viktigt att samverka mellan vatten- och översvämningdirektivet sker i det kommande arbetet och ser fram emot gemensamt utvecklingsarbete.

Havs- och vattenmyndigheten anser att vattenmyndigheterna bör hänvisa till gällande lagstiftning, det vill säga vattenförvaltningsförordningen och HVMFS 2013:19 istället för till vägledning.

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) ifrågasätter om inte produktionsmålet i Energimyndighetens och Havs- och vattenmyndigheten nationella strategi för vattenkraften blivit passé genom propositionen (Vattenmiljö och vattenkraft, Prop. 2017/18:243). Även om det inte är så kommer produktionsbortfallet med föreslagna åtgärder till och med att leda till avsevärt större förluster i på vattenkraftens produktions- och reglerförmåga än vad som beskrivs i den nationella strategin och energiöverenskommelsen.

LRF inser att det är ett stort arbete som måste utföras under stor tidspress när det gäller att bedöma olika vandringshinder. Även om många goda viljor samarbetar kommer det att bli omöjligt att genomföra det nödvändiga arbetet i anslutning till samråd inför nästa förvaltningscykel. LRF föreslår därför att alla vattenförekomster som är fysiskt förändrade ges undantag till 2027, möjligen med undantag för uppenbart övergivna anläggningar utan direkt eller indirekt betydelse för omgivningen. Då ges tid för riktiga och relevanta utredningar och analyser och beslut kan sedan fattas fortlöpande under tiden.

Riksantikvarieämbetet driver tillsammans med experter från fiske-, vatten-, och kulturmiljöenheterna på länsstyrelserna ett utvecklingsprojekt för att hitta metoder för att väga samman natur-, energi- och kulturintressen samt att bedöma kulturmiljöers känslighet och tålighet för ingrepp i samband med åtgärdsarbete vid vandringshinder. I kommande åtgärdsprogram behöver resultatet av detta tas till vara, påpekar man.

Svensk Vattenkraftförening (SVAF) menar att den myndighetsrapport (ER 2016:11), som vattenmyndigheterna stödjer sig på har två avgörande misstag.

1. Den begränsar sig till dygnsreglering och utesluter därmed sekunderna-minuterna-timmarna där den småskaliga vattenkraften främst kan bidra.
2. Den använder historiska data och dömer ut den småskaliga vattenkraften utifrån en period när dess reglerförmåga inte efterfrågats – samtidigt som man på andra ställen i förslaget framhåller att nätstabiliteten blir en allt större utmaning.

SVAF anser vidare att hela avsnittet om vattenkraften (främst s 23 - 27) är ett försök att motivera att de små kraftverken ska rivs ut. ”De punkter som tas upp i nulägesbeskrivningen vänds upp och ner när det påstås, att åtgärder för att öppna vandringsvägar kommer att ha positiva effekter för flödesreglering, erosionsskydd, närsaltreduktion och friluftsliv. Inte ens bad, båtfart eller fiske påverkas positivt av utrivningar. De negativa konsekvenserna för elförsörjningen, klimatet, torrläggning och översvämning, månghundraåriga landskapsbilder och livsmiljöer nämns inte”, konstaterar SVAF.

Vattenmyndigheterna arbetar vidare med att ta fram rätt miljö kvalitetsnormer på rätt ställe med hänsyn taget till andra samhällsintressen enligt vad lagstiftningen medger. I detta arbete kommer översvämningdirektivet och kulturmiljövården vara en grund.

För vattenkraftverk med tillhörande regleringsdammar kommer vattenmyndigheterna att arbeta efter den nya lagstiftningen om vattenmiljö och vattenkraft, och de eventuella förändringar som kommer i nya föreskrifter och vägledningar. (Lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 2019 som en följd av regeringens proposition 2017/18:243). Det är viktigt att betona att miljökrav på småskalig vattenkraft inte betyder utrivning. Fiskvägar, minimitappning och andra miljöåtgärder kan mycket väl vara aktuella.

5.5 Synpunkter på hur vattenbrist hanteras i kommande åtgärdsprogram

400

...unika synpunkter handlar om vattenbrist

Vattenförsörjning är en viktig fråga som engagerar. Det märks inte minst bland svaren på frågan om prioriteringar i vattenarbetet, där ett nittiotal aktörer väljer skydd av tillgång och kvalitet för dricksvatten eller vattenberoende verksamheter framför andra prioriteringsgrunder. Många anser att det är hög tid att Sverige slutar ta vattentillgång för givet.

Vilka åtgärder behövs för hushållning och återbruk av vatten?

Samrådssvaren innehåller många lösningsförslag. Nässjö kommun föreslår till exempel att gråvatten från dusch, tvätt och disk kan användas till något mer innan det skickas vidare till reningsverket. ”Ge bidrag för att hitta lösningar för återbruk av vatten i nya bostadsområden. Tipsa om hur alla kan hushålla med vatten och sluta slösa”, uppmanar Nässjö kommun.

Sölvesborgs kommun vill öka möjligheten att genomföra vattenbesparingsåtgärder och att anlägga olika magasin. ”Informera mer om möjligheten att använda anlagda våtmarker vid bevattning.”

Alingsås kommun går ett steg längre och föreslår att det utvecklas en norm för vattenanvändning (liter per person och dygn), som kan bli incitament för besparing och återanvändning i områden med risk för vattenbrist.

Hässleholms kommun menar att en generell tidsbegränsning, behovsviktning och införande av uttagsavgifter för grundvattenuttag effektivt skulle bidra till att trygga framtida dricksvattenförsörjning.

Norra Møre vattenråd bidrar med flera konkreta förslag, exempelvis:

- Bidrag för att fånga vatten från tak och återanvända vattnet.
- Det ska vara dyrt att fylla pooler.
- Förbud att tvätta bilen utanför biltvätt-stationer.
- Direkt återkoppling av din vattenanvändning, typ stegmätare.
- Inför ett rotavdragssystem för vattenbesparande åtgärder.

Vatten & Miljö i Väst AB anser att bevattning med dricksvatten bör förbjudas och önskar en lokalt anpassad grundvattenkarta.

Dagvattenåtgärder

Länsstyrelsen i Skåne vill se mycket större krav på åter-infiltration. ”Allt vatten som leds bort vid stora byggprojekt, ibland under flera månader, samt vatten från industrier skulle i större utsträckning kunna åter-infiltreras”, menar länsstyrelsen. Nya bostadsområden borde alltid byggas tillsammans med uppsamlingsdammar för dagvatten, eller skapa infiltrationsytor längs vägar, husgrunder och garageuppfarter med hjälp av hålsten istället för asfalt. Samla dagvatten i dammar och använd till bevattning av parker och fotbollsplaner och infiltration, föreslår de vidare.

Dalslands kanals vattenråd pekar på att för många och stora hårdgjorda ytor i stads- och vägmiljöer har medfört att nederbördens avrinning till vattendragen har ökat och grundvattenbildningen minskat. Kompenserande åtgärder krävs i stor omfattning.

Vattenrådet föreslår:

- Sedumtak på alla lämpliga byggnader.
- Avledning av regnvatten från tak och hårdgjorda markytor till buffertsystem ovan eller under jord.
- Separering av regn- och grundvatten från avloppsnäten.

Länsstyrelsen i Jönköping påpekar att vi måste undvika att anlägga hårdgjorda ytor på viktiga infiltrationsområden. Det behöver finnas möjlighet att ställa krav på lokal infiltrering, särskilt i områden nära tätorter med eventuellt behov av betydande uttag på dessa grundvattenytor.

Svedala kommun vill se lagkrav på maximal andel hårdgjord yta på fastigheter och möjligheter att ställa krav på infiltrering eller magasinering av dagvatten inom fastigheten.

Åtgärdsförslagen ligger alla utanför vattenmyndigheternas ansvarsområde, men vi kommer att framföra förslagen till olika aktörer i samverkan inför kommande åtgärdsprogram. Vi analyserar möjligheter att lyfta krav på dagvattenåtgärder till kommuner i nästa åtgärdsprogram. Vi ska också se om det går att peka tydligare på var det behövs särskilda insatser för att hålla kvar vatten i landskapet.

Ett trettiotal aktörer, däribland många kommuner och vattenråd, tycker att våtmarker eller andra vattenfördröjande åtgärder behövs, särskilt högt uppströms i avrinningsområdet, i inströmningsområden och områden där många naturliga våtmarker eller sjöar dikats ut eller torrlagts på annat sätt.

Flera aktörer menar att vattnets uppehållstid i landskapet behöver öka, bland andra Lerums kommun, Linköpings kommun och Vetlanda kommun. För att åstadkomma detta föreslås våtmarker, återmeandering av vattendrag men också en översyn av till exempel markavvattning.

”Enklare tillståndsprocess för omprövning av vattendomar, styrmedel från samhället och förenklad tillståndsprocess för avveckling av gamla markavvattningsföretag”, föreslår Vetlanda kommun.

Göteborgs stad anser också att den viktigaste åtgärden borde vara att öka landskapets vattenmagasinerande förmåga, till exempel genom fler våtmarker, att lägga igen diken eller att återmeandra vattendrag. Sådana åtgärder är även värdefulla för biologisk mångfald. Detta bör göras i de områden som täcker störst areal och där markavvattning är som mest utbredd, det vill säga i jord- och skogsbruksområden.

Tranemo kommun lyfter i det sammanhanget fram skogsbrukets roll. Både dess försurningspåverkande effekt, samt dess minskade vattenhållande förmåga efter skyddsdikningar och utdikningar av torvmarker, behöver belysas mer i det framtida arbetet med vattenförvaltning. Torvtäkter är en annan faktor som borde belysas utifrån mossarnas vattenhållande förmåga.

Gullspångsälvens vattenråd ser också att där många våtmarker har dikats ut, finns en ökad översvämningsrisk. ”Genom att återinrätta våtmarker i dessa områden hålls vatten kvar i systemen och kan infiltrera ned till grundvattnet, samtidigt som översvämningsriskerna minskar.”.

Tjörns kommun menar att det behövs magasin för att hålla kvar vatten i områden där det finns överskott, i syfte att hjälpa andra områden eller regioner som har vattenbrist.

Länsstyrelsen på Gotland menar att det inte är helt enkelt att hitta platser där man kan dämna vatten som kan söka sig ner till grundvattnet. Men även sådana åtgärder som att lägga igen diken i inströmningsområden och där ge vattnet längre tid att infiltrera kan ha god effekt.

Alsteråns vattenråd förordar fler våtmarker längre upp i vattensystemet, bättre hushållning av vatten och informationsinsatser.

Svensk Vattenkraftförening menar att den enklaste och första åtgärden är att behålla de befintliga dammarna och sjöregleringarna. Andra aktörer anser tvärtom att det finns ett stort behov av att återställa fysiskt påverkade vattenförekomster genom att ta bort dammar och andra hinder. Detta för att förbättra konnektiviteten och öka vattnets uppehållstid i landskapet.

Vattenmyndigheterna delar uppfattningen att fler vattenhållande åtgärder behöver genomföras i vattenmiljöerna. Vi följer effekterna av regeringens satsning på bidrag inom den lokala naturvårdsatsningen (LONA) för att nå detta syfte. I kommande åtgärdsanalyser strävar vi efter att till exempel våtmarker med syfte att hålla kvar vatten i landskapet ska kunna föreslås i Vatteninformationssystem Sverige (VISS). När det gäller äldre dammars betydelse för vattnets uppehållstid i landskapet så varierar den och avvägningar behöver göras från fall till fall. Detta sker vid tillståndsprövning.

Vattenförsörjningsperspektiv inför kommande åtgärdsprogram

Sportfiskarna ser behov av en åtgärdsstrategi för markavvattningsföretag, i likhet med vad man har gjort med vattenkraften.

Nedre Motala Ströms vattenråd ser gärna att den nationella livsmedelsstrategin får utrymme och tydliggörs i bland annat vattenmyndigheternas kommande åtgärdsprogram.

Länsstyrelsen Kalmar län vill uppmärksamma att vattenberoende samhällsviktig verksamhet och vattenberoende näringsverksamhet av nationell eller regional betydelse inte alltid är så beroende av kvalitet, utan främst kvantitet för process- eller bevattningsvatten. Denna prioriteringsgrund behöver också belysas. Undantag finns förstås när det gäller till exempel dricksvatten och anläggningar för turistnäringen.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) menar att det är viktigt att lära sig mer om grundvattenförekomsterna och att det därmed krävs en satsning på kartläggning. Exempel på relevanta frågeställningar är:

- Hur mycket grundvatten finns i magasinet?
- Hur lång tid efter regn eller förstärkt grundvattenbildning kommer det finnas grundvatten kvar i magasinet innan det naturligt dräneras ut till ytvattenrecipient?
- Hur stort område påverkas av ett grundvattenuttag?

SGU föreslår också ett operativt synsätt införs i utsatta bristområden: Ta först ut vatten från de akviferer som tidigast riskerar att naturligt bli torra.

Dals-Eds kommun menar att det är de privata dricksvattenbrunnarna som troligen drabbas mest vid sjunkande grundvattennivåer. Dessa brunnar ligger utanför den offentliga dricksvattenkontrollen och kommunernas kunskaper om läget är därför små. Statligt stöd till kommunal VA-rådgivning skulle kunna vara en lämplig åtgärd.

Även Norra Möre vattenråd tycker att myndigheterna borde skaffa sig en bättre bild av problematiken gällande vattenbrist hos egna brunnar och satsa på ökad kunskap.

Motala kommun påtalar behovet av att fastighetsägare med enskild brunn behöver informeras om risk för vattenbrist och vad det kan ge för konsekvenser. Information bör tas fram nationellt, menar kommunen.

Ronneby kommun föreslår att kommunerna bör genomföra riskanalys på alla prioriterade resurser och aktuella vattentäkter.

Länsstyrelsen i Kalmar län framhåller att det i länet finns en beredskap hos VA-förvaltare och en vattenförsörjningsplan, men det behövs en ökad övergripande tillsyn inom vattenskyddsområdena. Det skulle öka kännedomen om påverkansfaktorerna kring täkterna. Denna kännedom är i dagsläget bristfällig.

För sydöstra Sverige är frågan om dricksvatten synnerligen aktuell och länsstyrelsen i Kalmar län ser att arbetet med att trygga vattenförsörjningen och skyddet av vattentäkter måste utgöra en viktig prioriteringsgrund. Här behöver mer tillsynsansvar och finansiering förskjutas till kommunerna.

Vattenbrist är en relativt ny situation för Sverige och vattenförvaltning med fokus på tryggad vattenförsörjning är ett perspektiv som måste prioriteras upp av vattenmyndigheterna.

Om det befintliga åtgärdsprogrammet genomfördes i sin helhet, skulle risken för vattenbrist väsentligt minska i större delen av Sverige. Åtgärdsprogrammet innehåller åtgärder för att minska föroreningsbelastning och öka skyddet för vattentäkter, men också åtgärder som ger mer naturlig flödesregim, restaurering av vattendrag och svämplan samt vattenfördröjande åtgärder, till exempel våtmarker.

Men kommande åtgärdsprogram behöver bli ännu vassare. Vattenmyndigheterna förbereder detta redan nu genom bland annat bättre kartläggnings- och analysarbete och dialog med berörda myndigheter. Där kommer inkomna synpunkter att vara en viktig grund för att komma några steg längre i nästa åtgärdsprogram.

Vattenförekomster som försörjer fler än 50 personer eller ger mer än 10 m³/dygn, ska hanteras som dricksvattenförekomster enligt vattendirektivet, även om personerna försörjs av många enskilda vattentäkter. Det ställer stora krav på bättre kunskap om dessa vattenförekomster och är något som vattenmyndigheterna kommer att behöva jobba mer med framöver.

Regelverk kan behöva ändras

Fler aktörer anser att det borde finnas nationella regler för hur prioritering ska göras om vi drabbas av vattenbrist. Det bör inte bara avgöras regionalt eller lokalt.

Andra aktörer påtalar att man skulle kunna använda renat avloppsvatten för bevattning eller till och med dricksvattenproduktion. Göta älvs vattenråd skriver: "Återbruk av vatten från kommunala reningsverk som en generell metod för att motverka vattenbrist bör inte vara ett förstahandsval för hur vattenbrist ska hanteras i kommande åtgärdsprogram. Allmänhet och industrier borde istället ges ett stort ansvar att minimera dricksvattenanvändningen. Det kan möjligen utredas om en tillståndsplikt för att nyttja kommunalt dricksvatten till andra ändamål än dricksvatten (till exempel processvatten) skulle kunna vara ett effektivt styrmedel. Även förändrade tariffsystem skulle kunna utredas för att uppmuntra till hushållning med dricksvatten."

Även länsstyrelsen i Kalmar län påpekar att åtgärder för att hushålla bättre med vattnet är en indirekt möjlighet för att minska riskerna med akut vattenbrist. De lyfter frågan om Boverket kan få i uppdrag att upprätta regler och krav vid nybyggnation, att använda dagvatten eller renat spillvatten i toaletterna som exempel? Lokalt omhändertagande av dagvatten för bevattning bör vara en del i strategierna vid samhällsplanering, tycker länsstyrelsen i Kalmar län

Länsstyrelsen i Jönköpings län menar att regleringsföretagens data behöver tillgängliggöras så att de kan användas i tillgängliga modeller och på SMHI:s vattenweb.

Nedre Motala ströms vattenråd menar att regelverken behöver öppnas upp för kombinerade våtmarker och dammar för att säkra vattentillgången både vid torka och översvämning.

Sveriges geologiska undersökning önskar att kompensationsåtgärder införs när exploatering ändrar förutsättningarna för vattenförsörjning.

Det pågår flera olika utredningar och samarbeten som hanterar de inkomna synpunkterna. Vattenmyndigheterna medverkar i olika sammanhang för att följa arbetet och ta tillvara det som kan förbättra vårt arbete.

5.6 Synpunkter på hur vattnets värde kan tydliggöras

200

...unika synpunkter handlar om vattnets värde

Att ekosystemtjänster och tillgång till vatten är mycket värdefullt för samhället verkar alla vara eniga om. Frågan är snarare hur dessa värden ska kunna beskrivas på ett rättvisande sätt och om de överhuvudtaget kan värderas i kronor. Det lyfts också som en utmaning att kunna värdera de kostnader som kan befaras om inte förbättringar av vattenkvalitet eller kvantitet tillvaratas.

Hur beskriver vi bäst vattnets värde?

Dals Ed, Gullspång, Växjö och många andra kommuner liksom flera vattenråd menar att ekosystemtjänster är viktiga. Många påpekar att det är viktigt att visa hur stora kostnaderna kan bli om vi INTE genomför de åtgärder som behövs.

Även Lidköpings kommun anser att kostnaderna för att inte uppnå miljökvalitetsnormerna i vattnet bör lyftas fram. Vattnets värde behöver beskrivas ur ett helhetsperspektiv, menar kommunen. Detta kan göras genom att följa vattnets väg genom landskapet för att öka förståelsen för de olika steg som påverkar vattnets kvalitet, kvantitet och ekologi samtidigt som kostnader och nyttor (Cost benefit-analys) beskrivs i de olika stegen.

Lerums kommun tycker att kopplingen mellan vatten och biologisk mångfald är särskilt viktig att belysa. Det måste framgå att det är en resurs och att den ska hanteras hållbart. Information om vad som är viktigt för vattenlevande organismer behövs i samhällsplaneringen. Det tappas ofta bort och utsikt över vatten bedöms vara viktigare än att bevara vattnets biologiska värde.

Skåne Blekinge Jordägareförbund anser att värden av historiska kulturmiljöer och grön energi bör beaktas och värderas.

Landsbygdsenheten på länsstyrelsen i Västra Götaland påpekar att vattnets betydelse för livsmedelsproduktion är viktig.

Länsstyrelsen i Kronobergs län skriver att det bästa sättet att beskriva vattnets värde är genom de hälsomässiga aspekterna. Vattnets egenvärde för friluftsliv och rekreation är också ett bra sätt att beskriva vattnet värde.

Kalmar kommun lyfter fram attraktivitetsvärde (turism, strandnära boende), värdet av ett säkert livsmedel, samt tillgången till vatten för ett fungerade näringsliv som särskilt viktiga nyttor att försöka värdera.

I den pågående förvaltningscykeln har vattenmyndigheterna initierat flera initiativ för att kunna visa på vattnets värde i större utsträckning. Detta är ett prioriterat arbetsområde inför beslut om nästa åtgärdsprogram. Av erfarenhet vet vi att det är svårt att använda samma ekonomiska metod för att visa på vattnets värde för olika nyttor, eftersom de har så olika karaktär. Vattenmyndigheterna strävar efter att ha en bred samhällsekonomisk ansats med ett flerdimensionellt perspektiv på samhällsekonomiska effekter. Exempelvis behöver förändringar i hälsa, produktion, estetik, biologi och turism inkluderas i kommande analyser.

Vilka ekonomiska analyser behövs?

Göta Älvs vattenråd menar att vattenmyndigheterna bör ta fram analyser och information om värdet av biologisk mångfald i vatten i jämförelse med elproduktion, kulturmiljö och andra värden. Från den småskaliga vattenkraftens sida efterlyses tydligare beskrivningar och förklaringar än till exempel ”biologisk mångfald är viktigare än den elproduktion som små kraftverk ger”.

”Vattenmyndigheterna behöver säkerställa att motiveringen av åtgärdsprogrammen är möjlig att ta till sig för målgrupper som inte kan förväntas ha en närmare kunskap om biologisk mångfald eller

om ekosystemtjänster. De kanske därför kanske inte ser nyttan av en miljöanpassning av små vattenkraftverk utan endast kostnaden och förlusten av förnyelsebar elproduktion”, menar Göta Älvs vattenråd.

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) påpekar att det har gjorts mängder av åtgärder inom jordbruket (sedan 80-talet) för att förbättra vattenkvaliteten. En analys av de olika åtgärdernas verkningsgrad och kostnad vore mycket värdefullt. Innan en åtgärd eller bestämmelse har införts i jordbruket har det ofta gjorts en teoretisk beräkning av hur mycket åtgärden kan ”bidra” med, till exempel antal kilo mindre läckage av kväve per år och hektar. Vidare bör vattenmyndigheterna analysera vilka åtgärder i stort som har haft störst effekt på vattenkvaliteten i förhållande till kostnad.

Då och då presenteras nya studier om betalningsvilja eller värdet av rent vatten, förbättrat sportfiske och blå marin turism. Ofta är det miljardbelopp som presenteras. Om beräkningarna stämmer borde det inte råda brist på pengar för att åtgärda varken övergödning eller fysiska hinder. Men det gör det. Det verkar finnas stora värden men det finns ändå inga pengar. Det handlar alltså om ett spänningsfält mellan polluter pays principle och user pays principle, där någon ska stå för den ekonomiska kostnaden och (oftast) någon annan ska få den ekonomiska nyttan. LRF ser därför ett stort behov av att diskutera så kallade omfördelningseffekter. Någon form av tankesmedja kring dessa frågor behövs, anser de.

Flera aktörer vill ha metoder för att bättre beskriva samhällsnyttan av rent vatten i tillräcklig mängd, men vad som ska räknas in och hur kostnaderna ska bedömas finns det inte många konkreta synpunkter om.

Ekonomiska värderingsstudier har visat att det finns stora värden förknippade med en förbättrad miljö kvalitet. Syftet med sådana studier är att visa att miljö och miljöåtgärder uppfattas som viktiga för allmänheten och att dessa till och med kan ha ett ekonomiskt värde på individnivå. Dessa studier säger dock inget om finansieringsprinciper för att få åtgärder på plats.

Vattenmyndigheterna uppfattar stöd för att arbeta närmare de samhällssektorer som berörs för att bättre kunna se både förutsättningar för och effekter av föreslagna åtgärder. Målsättningen är att den ekonomiska analysen av föreslagna åtgärder att ge bästa möjliga bild av de samhällsekonomiska effekterna. I många fall vet vi redan nu att endast bra beskrivningar och storleksordningar kommer att kunna redovisas. Att visa hur såväl positiva som negativa effekter fördelar sig på olika aktörer är ett annat viktigt moment i den samhällsekonomiska analysen.

Övriga synpunkter som rör vattnets värde

Dals-Eds kommun tycker att en grundlig analys av konflikten mellan inrättande av vattenskyddsområden och ersättning för pågående markanvändning (där även ersättningsanspråk ses över) bör göras. Alltför många kommuner har sett problem med att inrätta vattenskyddsområden och därför undviker att göra det.

Höje å vattenråd hävdar att priset på vatten bör höjas och att en eventuell förändring av lagstiftningen på VA-området kan bidra till att högre avgifter kan tas ut.

Miljösamverkan Östra Skaraborg anser att staten och de centrala myndigheterna med fördel kan visa vägen genom utökad budget för att genomföra åtgärder.

Norra Møre vattenråd, Ljungbyåns vattenråd och Hagbyåns-Halltorpsåns vattenråd menar att det inte är helt oproblematiskt att ange vattnets värde i pengar. Diskussion om vattnets värde och pengar handlar också om äganderätt och ansvar. Det kan vara intressant att beräkna effekterna av individens beteende eller på verksamhetsnivå. Ditt beteende eller din investering kostar eller sparar samhället X antal kronor.

Vattenmyndigheterna råder inte över finansieringsfrågor eller förändringar i lagstiftningen, men vi framför sådana behov till rätt beslutsnivå. Vattenmyndigheterna håller med om att, utöver finansiering, så är rådighet en viktig förutsättning för åtgärdsarbetet.

5.7 Synpunkter på avsnittet om nya miljögifter

300

...unika synpunkter handlar om miljögifter

Många av de som svarat pekar framför allt på behovet av utökad, förbättrad och samordnad miljöövervakning, samt på behovet av kunskapsspridning, bland annat information till allmänheten. Flera har lyft fram behovet av att kunna prioritera både vad som ska övervakas och var det bör övervakas. Cocktaileffekten, det vill säga effekter som uppstår när flera olika kemikalier blandas, ses som en stor utmaning.

Hur ska vi öka kunskapen om miljögifter och deras effekter?

Utökad och förbättrad övervakning

Det är flera som påpekar att miljöövervakningen behöver utökas och förbättras.

Till exempel skriver länsstyrelsen i Halland att det finns ett stort behov av utökad miljöövervakning när det gäller miljögifter. ”För att veta vad vi behöver göra behöver vi först få bättre koll på var vi står.” Även länsstyrelsen i Jönköping menar att mer resurser behövs för att genomföra övervakning av miljögifter.

Österlens vattenråd efterfrågar mer provtagning och forskning samt att man tittar på cocktaileffekter. Att endast ca åtta procent av alla grundvattenförekomster har fått en klassificering (gällande PFAS) säger en del om vad som behöver göras, menar vattenrådet.

Gullspångsälvens vattenråd och vattenvårdsförbund menar att det saknas mycket underlag för att kunna göra rimliga och väl underbyggda bedömningar av miljökvalitetsnormer (MKN) och status när det gäller miljögifter. Utökad miljöövervakning behövs. Ett lämpligt tillvägagångssätt är att genomföra screeningar där resultaten används för att planera den fortsatta miljöövervakningen.

Ulricehamns kommun anser att provtagningsverksamheten behöver breddas. Detta eftersom provtagning av prioriterade och särskilda förorenande ämnen saknas helt i de flesta vattenförekomster, alternativt att provtagningsfrekvensen är låg eller obefintlig. Vidare bör provtagnings utformning primärt baseras på en värdering av vilka ämnen som sannolikt förekommer i vattenförekomsten och att vattenförekomster som är av stor betydelse för dricksvattenförsörjningen ligger först i prioriteringsordningen.

Länsstyrelsen i Skåne skriver att vi behöver få in miljögifter i recipientkontrollen och miljöövervakningen, samt att data även från recipientkontrollen skulle behöva rapporteras in till nationell datavärd. Även Hässleholms kommun menar att nya prioriterade ämnen bör ingå i recipientkontrollen.

Lygnerns vattenråd tycker att fler borde åläggas att delta i den samordnade recipientkontrollen. De lyfter deras provtagning som ett exempel på provtagning som bör redovisas i den samordnade recipientkontrollen för att dels bli mer publik, dels bidra till en bättre helhetsbild inom avrinningsområdet. De menar att detta skapar större delaktighet och samverkan. Den samordnade recipientkontrollen anser de behöver utvecklas som ett underlag för att skapa större förståelse och helhetsbild i avrinningsområdet. Dagvatten från industriområden samt tätorter anser de bör följas upp genom analyser av vissa föroreningar och att även detta bör redovisas i den samordnade recipientkontrollen.

Flera aktörer vill återinföra samordnad recipientkontroll inom jordbruket. Hässleholms kommun uppger om att det för några decennier sedan fanns ett antal provtagningspunkter i jordbrukets recipientkontroll (JRK), parallellt med den traditionella recipientkontrollen. JRK finansierades av näringen genom punktskatter på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Kommunen menar att den typen av finansiering stämmer väl med principen om att förorenaren ska betala.

Vattenmyndigheterna instämmer i att miljöövervakningen behöver förbättras, troligen både breddas och utökas. En bit på vägen är att nyligen genomförda påverkansanalyser för alla vattenförekomster kommer att ligga till grund för en riskbaserad miljöövervakning, det vill säga visa var behoven av mer kunskap är som störst. Med projektet "Full koll på våra vatten" som drivs av Vattenmyndigheterna, Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket, Statens geologiska undersökning och länsstyrelserna hoppas vi även kunna visa hur den övriga miljöövervakningen behöver utformas. På grund av Sveriges många vattenförekomster är det inte möjligt att övervaka alla vattenförekomster, men målsättningen är att resultaten ska ge en så rättvisande bild som möjligt av hur det står till i vattenmiljöerna.

Vattendelegationerna i Södra Östersjöns och Västerhavets vattendistrikt har nyligen fastställt kompletterande övervakningsprogram för nya prioriterade ämnen i respektive distrikt.

Ökad kunskapsspridning och forskning

Många önskar mer information till allmänheten både för att medvetandegöra vilka risker som finns och skapa förståelse för konsumentens roll i problembilden för miljögifter. Mer information till allmänheten, verksamhetsutövare och myndigheter skapar också förutsättningar för agerande och beteenden som minskar risken att föroreningarna sprids.

Lygnerns vattenråd vill exempelvis att information och medvetandegörande om vardagskemikalier och kemikalieanvändning utökas.

Segeåns vattendragsförbund och vattenråd förordar konsumentrådgivning om hur användningen av rengöringsmedel, kosmetiska produkter, bekämpningsmedel och läkemedel påverkar miljön.

Åtvidabergs kommun föreslår exempelvis tvärssektoriella utbildningsdagar för tjänstemän och politiker för att öka kunskapen om miljögifter och dess effekter.

Nässjö kommun tycker att kommunerna behöver få information från vattenmyndigheterna eller andra myndigheter om vilka miljögifter som prioriteras och hur dessa ämnen påverkar vattenkvaliteten. Vid tillsyn kan kommunen använda denna kunskap för att motivera verksamhetsutövarna. När det gäller allmän information till kommuninvånarna anser kommunen att det vore bra att få enkla informationsblad som beskriver att även små mängder kan bidra till problem och betonar vikten av att alla är delaktiga för att minska spridningen.

Flera svarande efterfrågar bättre samarbete med forskarvärlden och att kunskapen om ämnenas förekomst i miljön behöver förbättras. Exempelvis förespråkar Sveriges geologiska undersökning mer omvärldsbevakning och samarbete med universitet, samt screeninginsatser på ett fåtal väl valda platser.

Länsstyrelsen i Jönköping påpekar att den ökande mängden av olika kemikalier på marknaden gör att det inte går att mäta enskilda substanser överallt. Metoder och bedömningsgrunder för grupper av ämnens behöver genomföras. Till exempel bör man överväga att mäta totalt organiskt fluor istället för enskilda PFAS-ämnen.

Generellt svarar många att vi behöver öka kunskapen om effekter av miljögifter, särskilt så kallade cocktaileffekter.

Vattenmyndigheterna håller med om att kunskapsspridning och forskning är viktig. Detta för att öka kunskapen om miljögifter generellt, dels för att underlätta möjligheten att hitta rätt typ av åtgärder och för att skapa incitament för att arbeta mot minskad spridning av miljöeffekter hos både myndigheter, verksamheter och allmänheten. Vi kommer att intensifiera arbetet med att få in mer kunskap och efterfråga mer forskning via våra olika samarbetspartners. Vattenmyndigheterna hoppas att de kommande åtgärdsprogrammen och återrapporteringen av dessa också kan ge stöd för en sådan utveckling.

Vilka åtgärder föreslås till nästa åtgärdsprogram för att förebygga effekter av miljögifter?

Förbättrat uppströmsarbete eller end-of-pipe-lösningar

Många skriver att åtgärdsarbetet gällande miljögifter i första hand behöver riktas mot källorna till utsläpp, men också att extra rening behövs vid reningsverken, exempelvis rening av läkemedelsrester. Flera lyfter fram utfasning av de skadliga ämnena som det bästa uppströmsarbetet.

Avloppsreningsverksbolaget Gryaab skriver bland annat att det är viktigt att tillsynsmyndigheterna ställer åtgärdskrav vid utsläppskällan och påpekar att avloppsreningsverken inte har rådighet över de inkomna mängderna av miljögifter. Svedala kommun anser att läkemedelsrening på reningsverken bör utredas och kostnadsberäknas.

Kungälv kommun föreslår uppströmsarbete, försäljnings- och brukningsförbud, samt tillsyn med krav på åtgärder riktat mot räddningstjänst, Försvarmakten med flera.

Eslövs kommun vill att man ställer kunskapskrav både i produktionsled och i tillsynen, med hänvisning till försiktighetsprincipen. Även Höje å vattenråd pekar på försiktighetsprincipen.

Alingsås kommun menar att användningen av giftiga ämnen och miljögifter behöver stoppas, och då är det främst producenter och återförsäljare som behöver ges ansvar för att dessa försvinner. Importansvar lika väl som producentansvar behövs enligt kommunen.

Vattenmyndigheterna kommer att arbeta för att nå längre med åtgärder högre upp i påverkanskedjan. Den påverkansanalys av vattenförekomster som genomförs nu är utökad jämfört med tidigare analyser och kommer att ge mer information om påverkanskällorna. Synpunkterna som framförts i detta samråd ger oss bättre förutsättningar att föreslå åtgärder med fokus på den påverkan som finns. Vi undersöker möjligheten att kommande åtgärdsprogram ska innehålla åtgärder riktade till Kemikalieinspektionen när det gäller import av produkter som innehåller förorenande ämnen och till Konsumentverket när det gäller råd och information till konsumentledet

Många föreslår utökad samordning och samverkan

Gullspångsälvens vattenråd och vattenvårdsförbund uppmärksammar att samarbete mellan vattenvårdsförbund och att nationell och regional miljöövervakning är relevant för att få ut så mycket som möjligt av dyra analyser.

Länsstyrelsen i Kronobergs län föreslår att en central myndighet, exempelvis Naturvårdsverket eller Kemikalieinspektionen, får ansvaret för att öka och sprida kunskapen om nya miljögifter och att samverka med till exempel universitet är lämpligt.

Vattenrådet Bohuskusten uppmanar till att forska, belysa och informera mer; använda försiktighetsprinciper i större grad; samarbeta med Havs- och vattenmyndigheten och rikta projektmedel till projekt med god vetenskaplig bakgrund.

Länsstyrelsen i Jönköping poängterar att den aktör som har nationellt ansvar att lagra miljögiftsdata behöver ta ett större ansvar för att tillgängliggöra informationen.

Göteborgs stad föreslår strängare lagstiftning och/eller tillämpning av lagstiftningen, och att verka för en bättre koordination mellan vattenförvaltningsförordningen och annan lagstiftning.

Falkenbergs kommun föreslår att reningsverk ska kunna rena läkemedelsrester och att det ska finnas information om läkemedel på fler språk.

Vattenmyndigheterna instämmer i att bättre samverkan behövs för att säkerställa att rätt åtgärder genomförs. Vi hoppas att genom tidig dialog med åtgärdsmyndigheterna lyckas skapa effektiva och väl fungerande åtgärder. När det gäller att sprida kunskap om nya miljögifter ligger ansvaret hos både Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen.

Utöver det finns bland annat Toxikologiska rådet som utses av Kemikalieinspektionen och är ett expertorgan med representanter för myndigheter och enskilda forskare. De ska bland annat omvärldsbevaka aktivt och snabbt inom området nya potentiella kemikalierisker. Vattenmyndigheterna kan med stöd av samrådsinstansernas synpunkter påkalla behov av information till allmänheten från rådet.

Övriga synpunkter som rör miljögifter

Länsstyrelsen i Kronobergs län vill särskilt lyfta att åtgärder mot miljögifter ska prioriteras för att skydda både hälsa och miljö. I dagsläget ingår inte hälsodelen i vattenförvaltningsarbetet.

Svensk Vattenkraftförening (SVAF) vill uppmärksamma att utrivning av kraftverk och dammar kan medföra att ämnen som finns på botten i dammarna i betydande del kommer att frigöras.

Vattenmyndigheterna förvaltar vattenmiljöerna enligt vattenförvaltningsförordningen och andra föreskrifter som följer av EU:s vattendirektiv. Den tydligaste kopplingen till hälsoaspekter i det svenska vattenförvaltningsarbetet ligger i förvaltningen av grundvattenförekomster med dricksvattentäkter.

Risker som uppstår när fördämningar tas bort, förutsätter vi hanteras i tillståndsprocessen och att ansvarig dammägare undersöker sedimenten i sin damm innan åtgärder påbörjas.

6 Slutsatser inför framtida arbete

Sammanfattningsvis kan sägas att samrådssynpunkterna stärker vattenmyndigheternas uppfattning om hur vi bör arbeta och med vad. Få hävdar att arbetet går i fel riktning eller har fel fokus, tvärtom vill man ofta se mer av vårt arbete.

En synpunkt som ofta återkommer är att aktörer för egen del önskar mer samverkan med vattenmyndigheterna, men också mer samverkan mellan vattenmyndigheterna och till exempel andra myndigheter och organisationer i samhället. Flera samrådssvar visar också att man inser att samverkan kräver tid och pengar och de svarande efterfrågar därför mer resurser till vattenmyndigheterna.

Synpunkter som handlar om hur samverkan bör ske och andra tips kring arbetsformer, är särskilt värdefulla. Samverkan behöver ständigt utvecklas och behöver alltid ta hänsyn till alla inblandades förutsättningar och behov. Vattenmyndigheterna arbetar kontinuerligt med att utveckla samverkansarbetet på nationell, regional och lokal nivå.

I många fall lyfts behov av förbättrade underlag. Dataförsörjning är en av vattenförvaltningssystemets allra största utmaningar, och där många är ansvariga.

Vattenmyndigheterna arbetar kontinuerligt med frågan genom att efterfråga mer information, initiera undersökningar, sammanställa, analysera och modellera i egen regi.

Vatteninformationssystem Sverige (VISS) är central för att tillgängliggöra information om vattenförekomsterna och tillhandahålla underlag som kommuner och andra behöver för sitt vattenvårdande arbete. Det är en stor utmaning att kunna presentera den omfattande och komplexa datamängden så att även användare som inte har expertkunskaper kan ta till sig informationen. VISS förbättras ständigt för att bli mer användarvänligt och funktionellt för flera olika syften.

Allteftersom underlag för klassningar och åtgärdsförslag förbättras, ökar också möjligheterna till konkret samverkan på lokal nivå. Länsstyrelserna kan då ha tätare dialog med kommuner och verksamhetsutövare när förslag till åtgärder ska tas fram.

Det är också viktigt att stärka vattenrådets ställning i vattenförvaltningsarbetet. Vi har i detta samråd sett vilken kraft och kapacitet vattenråden har när det gäller att lämna användbara förslag för det kommande arbetet.

6.1 Vattenmyndigheterna får stöd för vägen framåt

Några slutsatser som särskilt kommer att påverka det fortsatta arbetet med kommande förvaltningsplan, åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer är det stöd vi fått i att:

- Prioritera dricksvatten och skyddsvärd natur i den mån det finns möjlighet.
- Arbeta för att ha åtgärdsprogram som både är regionalt anpassade och likriktade för landet i stort på övergripande nivå.
- Ta fram stöd för att utveckla lokala åtgärdsprogram med hjälp av VISS. Nationella åtgärdsprogram behöver kunna brytas ner till läns- och kommunnivå. Miljöproblem, status och föreslagna åtgärder i bör kunna sammanställas per kommun på ett tydligare sätt i VISS. Då kan åtgärdsarbetet konkretiseras på den lokala och regionala nivån.
- Förmedla efterfrågan på utveckling av VISS och prioritera utvecklingsområden i samarbete med Havs- och vattenmyndigheten.
- Fördjupa dialogen med jordbrukssektorn för att säkerställa att relevanta åtgärder vidtas under rimliga betingelser.
- Fokusera på att ta fram rätt miljökvalitetsnormer för fysiskt påverkade vatten. I dessa avvägningar ska olika möjliga nyttor från småskalig vattenkraft analyseras. Det kan handla om de små kraftverkens bidrag till systemstabilitet eller möjlighet att agera reservkraft.
- Arbeta mer med frågor som rör vattenbrist, särskilt vattenuppehållande åtgärder i landskapet och förbättrad dagvattenhantering.

- Arbeta närmare de samhällssektorer som berörs av åtgärderna för att bättre kunna uppskatta kostnader och nyttor på samhällsnivå.
- På olika sätt verka för bättre, effektivare och mer riktad vattenmiljöövervakning samt verka för att flera verksamheter deltar i recipientkontrollen.
- Se över möjligheter att arbeta förebyggande med uppströmsåtgärder, det vill säga att åtgärda föroreningsproblem vid källan, helst redan innan problemet uppstår.

Bilaga 1 – Aktörer som lämnat samrådssvar

Nationella myndigheter

Boverket
Energimyndigheten
Havs- och vattenmyndigheten, HaV
Jordbruksverket
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB
Riksantikvarieämbetet, RAÄ
Sveriges geologiska undersökning, SGU
Skogsstyrelsen
Trafikverket

Länsstyrelser

Länsstyrelsen Gotland
Länsstyrelsen Hallands län
Länsstyrelsen Jönköpings län
Länsstyrelsen Kalmar län
Länsstyrelsen Kronobergs län
Länsstyrelsen Skåne
Länsstyrelsen Värmlands län
Länsstyrelsen Västra Götaland, kulturmiljöenheten
Länsstyrelsen Västra Götaland, landsbygdsavdelningen
Länsstyrelsen Östergötland

Kommuner

Ale		
Alingsås	Hörby	
Alvesta	Jönköping	
Alvesta, FSP Bygg & Miljö	Kalmar	Olofström
Arvika	Karlskrona	Oskarshamn
Askersund	Karlstad	Ronneby
Burlöv	Kil	Skara
Dals-Ed	Kristianstad	Sunne
Eslöv	Kristinehamn	Svedala
Falkenberg	Kungälv	Sydnärkes miljöförvaltning
Gullspång	Kävlinge	Säffle
Göteborgs stad	Laholm	Sölvesborg
Göteborgs stad, miljöförvaltningen	Landskrona	Tanum
Göteborgs stad, park och naturförvaltningen	Laxå	Tjörn
Göteborgs stad, stadsbyggnadskontoret	Lerums	Tranemo
Göteborgs stad, trafikkontoret	Lidköping	Trelleborg
Götene	Linköping	Töreboda
Halmstad	Lomma	Ulricehamn
Herrljunga	Lund	Vaggeryd
Hultsfred	Mark	Varberg
Hässleholm	Mjölby	Vetlanda
	Mjölby och Boxholm, miljönämnden	Vimmerby
	Motala	Vänersborg
	Mölnåls stad	Växjö
	Norrköping	Årjäng
	Nybro	Åtvidaberg
	Nässjö	Älmhult

Vattenråd och andra vattenorganisationer

Alsteråns vattenråd
Alsterälvens
vattenråd
By- och
borgviksälven
Dalslandskanals
vattenråd
Fylleåns vattenråd
Gothems vattenråd
Grundvattenrådet för
Kristianstadsslätten
Gullspångsälvens
vattenråd och
vattenvårdsförbund
Göta älvs vattenråd
Helgeåns vattenråd
Höje å vattenråd
Kungsbackaåns
vattenråd

Kävlingeåns
vattenråd
Lygnerns vattenråd
Mölnåns
vattenråd
Nedre Motala ströms
och Bråvikens
vattenråd
Norra Møre
vattenråd,
Ljungbyåns,
Hagbyåns och
Halltorpsåns
Vattenråd
Ringsjöns vattenråd
Saxån-Braåns
vattenråd
Segeåns
vattendragförbund
och vattenråd

Säveåns vattenråd
Tidans vattenråd
Vattenrådet för
Bohuskusten
Vindåns vattenråd
Viskans vattenråd
Workshop Kattegatts
kustvattenråd
Vänerns sydöstra
tillflöden
Ätrans vattenråd
Ölands vattenråd
Österlens vattenråd
Östra Gotlands
vattenråd
Övre Motala ströms
vattenråd

Övriga aktörer

Gryaab
Lantbrukarnas
Riksförbund, LRF
LRF Arvika
kommungrupp
LRF kommungrupp
Vårgårda
LRF Kristinehamns
kommungrupp
Miljöpartiet
Borgholms kommun

Miljösamverkan
Östra Skaraborg
Naturskydds-
föreningen Lysekil-
Munkedal
Nordvästra Skånes
Vatten och Avlopp,
NSVA
Privatpersoner (2 st)
Skåne Blekinge
jordägareförbund

Sportfiskarna
Svensk
vattenkraftförening
Sveriges
hembygdsförbund
VA syd
Vatten & Miljö i Väst
AB
Västsvensk
vattenkraftförening

Bilaga 2 – Aktörer som fått samrådsdokument och inbjudan att lämna synpunkter

Regeringen och nationella myndigheter

Regeringskansliet
Bergsstaten
Boverket
Energimyndigheten
Försvarmakten
Havs- och vattenmyndigheten
Jordbruksverket
Kammarkollegiet
Kemikalieinspektionen
Kustbevakningen
Lantmäteriet
Livsmedelsverket
Läkemedelsverket
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
Naturvårdsverket
Riksantikvarieämbetet
Sjöfartsverket
Skogsstyrelsen
Statens geotekniska institut
Sveriges geologiska undersökning
Tillväxtverket
Trafikverket

Aktörer i Norge

Fylkesmannen i Hedmark
Fylkesmannen i Nordland
Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
Fylkesmannen i Østfold, område miljøvern
Miljødirektoratet
Vannregionmyndigheten for vannregion Glomma
Vannregionmyndigheten for vannregion Nordland
Vannregionmyndigheten for vannregion Trøndelag

Länsstyrelser

Länsstyrelsen Blekinge
Länsstyrelsen Dalarna
Länsstyrelsen Gotlands län
Länsstyrelsen Halland
Länsstyrelsen Jämtland
Länsstyrelsen Jönköping
Länsstyrelsen Kalmar län
Länsstyrelsen Kronoberg
Länsstyrelsen Skåne
Länsstyrelsen Värmland
Länsstyrelsen Västra Götaland
Länsstyrelsen Örebro län
Länsstyrelsen Östergötland

Domstolar

Högsta domstolen
Nacka tingsrätt, Mark- och miljödomstolen
Svea hovrätt, Mark- och miljööverdomstolen
Vänersborgs tingsrätt, Mark- och miljödomstolen
Växjö tingsrätt, Mark- och miljödomstolen
Umeå tingsrätt, Mark- och miljödomstolen
Östersunds tingsrätt, Mark- och miljödomstolen

Branschorganisationer

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) Dalarna
LRF Gotland
LRF Halland
LRF Jönköping
LRF Skåne
LRF Sydost
LRF Värmland
LRF Västra Götaland
LRF Örebro och Östergötland

Kommuner

Ale	Hultsfred	Mellerud
Alingsås	Hylte	Mjölby
Alvesta	Hällefors	Motala
Aneby	Härjedalen	Mullsjö
Arvika	Härryda	Munkedal
Askersund	Hässleholm	Munkfors
Bengtstors	Höganäs	Mölndal
Bjuv	Högsby	Mönsterås
Bollebygd	Hörby	Mörbylånga
Borgholm	Höör	Nora
Borås	Jönköping	Norrköping
Boxholm	Kalmar	Nybro
Bromölla	Karlsborg	Nyköping
Burlöv	Karlshamn	Nässjö
Båstad	Karlskoga	Olofström
Dals-Ed	Karlskrona	Orust
Degerfors	Karlstad	Osby
Eda	Kil	Oskarshamn
Eksjö	Kinda	Oxelösund
Emmaboda	Klippan	Partille
Eslöv	Kristianstad	Perstorp
Essunga	Kristinehamn	Ronneby
Falkenberg	Kungsbacka	Simrishamn
Falköping	Kungälv	Sjöbo
Filipstad	Kävlinge	Skara
Finspång	Laholm	Skurup
Forshaga	Landskrona	Skövde
Färgelanda	Laxå	Sotenäs
Gislaved	Lekeberg	Staffanstorps
Gnosjö	Lerum	Stenungsund
Gotland	Lessebo	Storfors
Grums	Lidköping	Strömstad
Grästorps	Lilla Edet	Sunne
Gullspång	Linköping	Svalöv
Göteborg	Ljungby	Svedala
Götene	Lomma	Svenljunga
Habo	Ludvika	Säffle
Hagfors	Lund	Sävsjö
Hallsberg	Lysekil	Söderköping
Halmstad	Malmö	Sölvesborg
Hammarö	Malung-Sälens	Tanum
Helsingborg	Mariestad	Tibro
Herrljunga	Mark	Tidaholm
Hjo	Markaryd	Tingsryd

Tjörn	Vaggeryd	Ydre
Tomelilla	Valdemarsvik	Ystad
Torsby	Vansbro	Årjäng
Torsås	Vara	Åstorp
Tranemo	Varberg	Åtvidaberg
Tranås	Vellinge	Älmhult
Trelleborg	Vetlanda	Ängelholm
Trollhättan	Vimmerby	Öckerö
Töreboda	Vårgårda	Ödeshög
Uddevalla	Vänersborg	Örebro
Ulricehamn	Värnamo	Örkelljunga
Uppvidinge	Västervik	Östra Göinge
Vadstena	Växjö	

Vattenråd och andra vattenorganisationer

Södra Östersjön

Alsteråns vattenråd
 Blekingekustens vattenråd
 Botorpsströmmen
 Bräkneåns vattenråd
 Emåförbundet
 Finspångsåarnas vattenråd
 Gothemåns vattenråd
 Grundvattenrådet för Kristianstadsslätten
 Hagbyåns och Halltorpsåns vattenråd
 Helgeå vattenråd
 Höjeå vattenråd
 Kävlingeåns vattenråd
 Ljungbyåns vattenråd
 Marströmmens vattenråd
 Mieåns vattenråd
 Mörrumsåns vattenråd
 Nedre Motala Ströms och Bråvikens vattenråd
 Nordvästra Gotlands vattenråd
 Norra Gotlands vattenråd
 Norra Möre vattenråd
 Närsåns vattenråd

Rååns vattenråd
 Saxån-Braåns vattenråd
 Segeåns vattendragsförbund och vattenråd
 Skräbeåns vattenråd
 Skärgårdens vattenråd
 Snoderåns vattenråd
 Storån
 Stångåns vattenråd
 Svarteåns vattenråd
 Söderköpingsån och Slätbaken
 Södra Gotlands vattenråd
 Tjust vattenråd
 Vattenråd
 Bruatorpsån-Grisbäcken-Brömsebäcken
 Vattenråd för sydvästra Skåne
 Vattenråd Motala ström sydvästra
 Vattenrådet för Lyckebyån, Sillertorpsån, Nättrabyån med flera mindre vattendrag
 Vattenrådet Nybroån, Kabusaån och Tygeå

Vindåns vattenråd
 Virån och kustområde
 Västra Gotlands vattenråd
 Vätternvårdsförbundet
 Ölands vattenråd
 Österlens vattenråd
 Östra Gotlands vattenråd
 Övre Motala ströms vattenråd

Västerhavet

Dalälvens vattenråd
 Gästriklands vattenråd
 Indalsälvens vattenråd
 Ljungans vattenråd
 Ljusnan och Hälsinglands skogs- och kustvattenråd
 Medelpads kustvattenråd
 Norra Ångermanlands skogs- och kustvattenråd
 Södra Västerbottens vattenråd
 Södra Ångermanlands kustvattenråd

Vattenrådet för
Ångermanälven och
Vapstälven
Arbogaåns
vattenförbund

Bällstaågruppen
Edsvikensamarbetet

Fyrisåns
vattenförbund

Hedströmmens
vattenförbund

Himmerfjärdens och
Kaggfjärdens
vattenråd

Hjälmarens
vattenförbund

Hjälmarens
vattenvårdsförbund

Igelbäckgruppen

Intressentgruppen
Köpingsån-
Köpingsviken

Kolbäcksåns
vattenförbund

Isätrabäckens
vattenråd

Vattenrådet Fyris
östra källor

Märstaåns
vattensamverkan

Nyköpingsåarnas
vattenvårdsförbund

Oxundaåns
vattenvårdsprojekt
Projektgruppen för
Stockholms sjöar och
vattendrag

Sagåns vattenråd

Stavbofjärdens
vattenråd

Svartåns vattenråd

Svealands kust-
vattenvårdsförbund

Sävaåns vattenråd

Föreningen
Tegelsmorasjön

Tyresåns
vattenvårdsförbund

Tämnarens vattenråd

Österbybruk-
Dannemora vattenråd

Östhammarsfjärden

Bohuskustens
vattenråd

By- och
Borgviksälvens
vattenråd

Dalbergså/Holmsåns
vattenråd

Dalslands kanals
vattenråd

Enningdalsälvens
Vattenråd

Fylleåns vattenråd

Genevads vattenråd

Gullmarns vattenråd

Gullspångsälvens
vattenråd

Göta älvs vattenråd

Himleåns vattenråd

Klarälvens vattenråd

Kungsbackaåns
vattenråd

Vattenrådet Vänerns
sydöstra tillflöden

Ätrans vattenråd

Lagans vattenråd

Lygnerns vattenråd

Mölnåns vattenråd

Nissans vattenråd

Norsälvens vattenråd

Ringsjöns vattenråd

Rönneåns vattenråd

Stensåns vattenråd

Strömsåns vattenråd

Suseåns vattenråd

Säveåns Vattenråd

Tidans vatten-
förbund/vattenråd

Vegeåns vattendrags-
förbund/Vegeåns
Service AB

Viskans vattenråd

Törlan, Uttran och
Ramsjökanals
vattenråd